

Стенографски дневник

НА

81. заседание

Петък, 6 юни 1947 г.

(Открито в 15 ч. 55 м.)

Председателствувал подпредседателят Петър Каменов. Секретари: Рада Ноева и Димитър Георгиев

СЪДЪРЖАНИЕ:

Съобщения:	Стр.	Стр.
Отпуски	151	
Питане	151	
Запитване (Отлагане отговора)	151	
Протест от опозиционната група	151	
По дневния ред:		
Законопроекти: 1. За изкупуване принадлежащите на български поданици акции от: 1) Акционерно дружество „Мина Курило“, 2) Акционерно дружество „Бълаше“, 3) Акционерно дружество „Родопски метал“ и 4) Акционерно дружество „Чумерна“. (Първо и второ четене)	152	
2. За разрешаване да се изразходват през 1947 бюджетна година остатъците от някои извънредни бюджетни кредити от минали години, за изменение и допълнение на някои от законите за тия кредити и за разрешаване на нови такива. (Второ четене)		153
3. За учредяване на Главна дирекция на храноснабвяването. (Второ четене)		154
Проект-конституция на Народната република България. (Първо четене — продължение на разискванията)		155
Говорил: Павел Цолов		156
Дневен ред за следващото заседание		162

Председателствувал Петър Каменов: (Звъни) Има нужното число народни представители. Обявявам заседанието за открито.

От заседанието отсъствуват следните народни представители: д-р Александър Георгиев, Анастас Петров, Ангел п. Илиев, Борис Тасков, Васил Геранов, Васил Павурджиев, Вилда Василева, Генчо Райков, Георги Йорданов, Георги Колев Илиев, Георги Кръстев, Георги Босолов, Георги Чанков, Горан Ангелов, Гочо Терзиев, Груди Атанасов, Димитър Нейков, Димитър Милков, Димитър Панаботов, Димитър Стоичков, Елена Гаврилова, Ефрем Митев, Жейка Хардалова, Желю Иванов, Желязко Стефанов, Иван Текемски, Иван Евтимов, Иван Дуков, Иван Пешев, Иван Чуков, Кирил Попов, Костадин Велев, Костадин Лазаров, Костадин Стефанов, Кръстю Недков, Лалю Ганчев, Любен Гумеров, Мата Тюркелджиева, Минчо Панов, Недялко Шарабев, Недю Жеков, Недялка Душкова, Никола Минчев, Никола Станев, Нисим Исаков, Петко Деков, Петър Бабжков, Петър Запрянов, Петър Русев, Ради Христов, Слави Пушкарков, Сава Дълбоков, Стамо Костадинов, Стефан Панов, Стойне Лисийски, Тодор Самодумов, Тодор Янакиев, Тодора Коева, Трифон Кунев, Христо Попов, Цветан Гаджовски, Цветан Максимов, Цветана Кирянова, Юсип Еминов и Янко Марков).

Председателството е разрешило отпуски на следните г-да народни представители: Георги Йорданов — 1 ден, Георги Колев Илиев — 6 дни, д-р Димитър Хаджиев — 4 дни, Димитър Петров — 3 дни, Драган Петров — 1 ден, Кръстю Недков — 1 ден, Лалю Ганчев — 3 дни, д-р Петър Пачев — 1 ден, Спас Найденов — 1 ден, Стоян Нешев — 1 ден и Стоян Павлов — 5 дни.

Народният представител Билял Муратов иска 3 дни отпуск. Ползувал се е досега с 67 дни отпуск. Които са съгласни да се разреши на народния представител Билял Муратов 3 дни отпуск, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Народният представител Деню Попов иска 4 дни отпуск. Ползувал се е досега с 39 дни отпуск. Които са съгласни да се разреши на народния представител Деню Попов 4 дни отпуск, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Народният представител Иван Василев иска 7 дни отпуск. Ползувал се е досега с 23 дни отпуск. Които са съгласни да се разреши на народния представител Иван Василев 7 дни отпуск, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Народният представител Илия Добрев иска 6 дни отпуск. Ползувал се е досега с 40 отпуск. Които са съгласни да се разреши на народния представител Илия Добрев 6 дни отпуск, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Народният представител Марин Шиваров иска 4 дни отпуск. Ползувал се е досега с 20 дни отпуск. Които са съгласни да се разреши на народния представител Марин Шиваров 4 дни отпуск, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Народният представител Марин Тинчев иска един ден отпуск. Ползувал се е досега с 56 дни отпуск. Които са съгласни да се разреши на народния представител Марин Тинчев един ден отпуск, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Народният представител Петър Запрянов иска един ден отпуск. Ползувал се е досега с 23 дни отпуск. Които са съгласни да се разреши на народния представител Петър Запрянов един ден отпуск, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Народният представител Петър Ковачев иска 4 дни отпуск. Ползувал се е досега с 31 дни отпуск. Които са съгласни да се разреши на народния представител Петър Ковачев 4 дни отпуск, моля,

да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Народният представител Петър Русев иска 1 ден отпуск. Ползувал се е досега с 23 дни отпуск. Които са съгласни да се разреши на народния представител Петър Русев 1 ден отпуск, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Народният представител Тодор Живков иска един ден отпуск. Ползувал се е досега с 31 дни отпуск. Които са съгласни да се разреши на народния представител Тодор Живков един ден отпуск, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Народният представител Хафуз Ибраим Генджев иска 4 дни отпуск. Ползувал се е досега с 43 дни отпуск. Които са съгласни да се разреши на народния представител Хафуз Ибраим Генджев 4 дни отпуск, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Постъпило е питане от народния представител Иван Гинчев до министъра на народното просвещение относно лишаване членовете на Българския земеделски академичен съюз и на Съюза на социалистическата младеж от помощите, давани от Ректората и Мячкерството на народното просвещение за екскурзии с научни цели.

Питането ще бъде предадено на г-на министъра, за да даде отговор.

По запитването на народния представител Дичо Тодоров до министър-председателя относно лошото третиране на новобранците от трудовите войски, разпределени на работа из страната, по яви това, че министър-председателят е зает и не може да отговори на това запитване днес, аз правя предложение да бъде отложен отговорът на това запитване за известно време, докато министър-председателят бъде готов да отговори.

Които са съгласни да бъде отложен отговорът на министър-председателя по това запитване, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Асен Стамболийски (ЗНП): Г-н председателю! Искам думата преди дневния ред, за да прочета една декларация от името на обединената опозиция. (Чете)

„До г-на председателя на VI Велико народно събрание.

Протест от парламентарните групи на БЗНС — Никола Петков, РСДП(о) и независимите интелектуалци.

Г-н Председателю!

Безправният режим и вълната на терор, която залива страната, отново нахлува в свещената сграда на Великото народно събрание.

Вчера, на 5 юни 1947 г., без никакво законно основание Великото народно събрание бе блокирано от множество агенти на милицията и в нарушение на чл. 96 от конституцията парламентарното мнозинство лишено от депутатска неприкосновеност председателя на най-голямата опозиционна парламентарна група и главен секретар на БЗНС — Никола Петков.

Веднага след това множество депутати комунисти и цивилни агенти на милицията в самата зала и в кулоарите на Парламента нападках опозиционните депутати и им нанесох жестока побой.

Няколко часа преди решението на мнозинството бяха блокирани съюзният дом на ул. „Позитано“ № 1, редакцията на в. „Народно земеделско знаме“ и домът на Никола Петков. Извършен бе обиск и иззети без опис книжа на организацията.

Обединената опозиция няма нищо общо с каквито и да са конспирации и нелегални действия и високо протестира срещу тези посегателства и произволи.“

Председателстващ Петър Каменов: Председателството съжалява, ако действително такива факти ги има налице.

Минчо Драндаревски (ЗНП): Ето, професорът например е свидетел. (Сочи към мнозинството)

Председателстващ Петър Каменов: Но трябва да кажа, че най-напред вината е наша. (Силни възражения от опозицията)

Кочо Бонев (ЗНП): Г-н председателю! И аз съм бит! (Всички народни представители от опозицията напускат заседателната зала)

Председателстващ Петър Каменов: Ония г-да народни представители, които са съгласни да се пререди дневният ред, като точка втора стане точка първа, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събраниято приема.

Пристъпваме към точка втора:

Първо четене на законопроекта за изкупуване принадлежащите на български поданици акции от: 1) Акционерно дружество „Мина Курило“ — каменовъглена мина „Лигнит“ — София; 2) Българско акционерно дружество „Бъдаше“ — София; 3) Минно акционерно дружество „Родопски метал“ — София; 4) Българско минно акционерно дружество „Чумерна“ — София.

Моля секретаря да прочете законопроекта.

Секретар Димитър Георгиев (к): (Чете)

„МОТИВИ

към законопроекта за изкупуване принадлежащите на българските поданици акции на: 1) Акционерно дружество „Мина Курило“, каменовъглена мина „Лигнит“ — София; 2) Българско акционерно дружество „Бъдаше“ — София; 3) Минно акционерно дружество „Родопски метал“ — София и 4) Българско минно акционерно дружество „Чумерна“ — София.

Г-да народни представители! Важни държавни съображения — необходимост от бързо развитие на производствените сили в страната — налагат да се прибегне до принудително изкупуване акциите на български поданици и на юридически лица, със седалище в страната, от следните минни акционерни дружества:

1) Акционерно дружество „Мина Курило“ — каменовъглена мина „Лигнит“ — София;

2) Българско акционерно минно дружество „Бъдаше“ — София;

3) Минно акционерно дружество „Родопски метал“ — София и

4) Българско минно акционерно дружество „Чумерна“ — София.

За да се организира, свързано с двегодишния и бъдещите народно-стопански плавове, производството на подземни суровини — въглища от Софийския, Черноморския и Старопланински рудни ст Родопския басени — българската държава ще трябва да вземе непосредствено ръководство на изброените 4 акционерни дружества, чрез свое, на държавата, капиталово участие. По-нататъшната експлоатация и развитие на тях важни за народното стопанство 4 басени, от досегашните акционерни дружества, не ще може да удовлетвори нуждите на народното стопанство и да обезпечи изпълнението на народно-стопанските плавове. Без участие на държавата, добивът на въглища и руди от тях басени би рискувал да остане в досегашното зачатъчно състояние.

Изброените 4 акционерни дружества представляват малки финансови организации, които досега не са могли да организират в задоволителни размери производството и да екипират със съвременни технически средства отстъпените им концесии, защото нямат финансова мощ и не притежават технически съоръжения и кадри. С такива у нас може да разполага само държавата — само тя може да развие рационално притежаваните от горните минни акционерни дружества концесии, в размери нужни за народното стопанство.

По начало подземните богатства в страната принадлежат на държавата. Концесионерите, на които държавата е отстъпила правото за експлоатация, следва да развиват концесията във съгласие и в интерес на държавата и на държавния стопански план. До и след 9 септември 1944 г. обаче в повечето от частните минни не се е действувало по начин, съответствуващ на народно-стопанските интереси. Неорганизираност, стихийност и игнориране на държавните интереси характеризират дейността на болшинството от частните концесионери. По условията на чл. 75 от закони за мините, концесиите могат да бъдат отнемани по административен ред.

Резултатите от досегашната дейност на изброените 4 акционерни минни дружества не удовлетворяват нуждите на държавата и не дават основание да се очаква в бъдеще едно успешно развитие на продукцията им. Някои от тях изпаднаха в големи финансови затруднения, а други се обърнаха към продажба на част от акциите си на чужди поданици и държави. Българската държава, чрез Министерството на електрификацията, водите и природните богатства, направил опити да се споразумее с някои от горните дружества, но те предложиха явно неприемливи условия.

При това положение, за да се разгъне дейността на четирите басени, в съответствие със сегашния двегодишен и бъдещите народно-стопански плавове, яви се нуждата от пристъпване към принудително изкупуване, по номинална цена, на акциите, принадлежащи на български поданици и юридически лица, със седалище в страната, от горните 4 акционерни дружества, без да се прилага до изкупуване акциите на чуждите поданици и чужди дружества, участващи в тях акционерни дружества.

Тези съображения, моля ви, г-да народни представители, да разглеждате и одобрите представения законопроект.

Гр. София, 1947 г.

Министър на финансите: Д-р Ив. Стефлинов

ЗАКОНОПРОЕКТ

за изкупуване принадлежащите на български поданици акции от: 1) Акционерно дружество „Мина Курило“ — каменовъглена мина „Лигнит“ — София; 2) Българско акционерно минно дружество „Бъдаше“ — София; 3) Минно акционерно дружество „Родопски метал“ — София; 4) Българско минно акционерно дружество „Чумерна“ — София.

Чл. 1. Българската държава изкупува принудително всички акции, издадени от: 1) Акционерно дружество „Мина Курило“ — каменовъглена мина „Лигнит“ — София; 2) Българско акционерно минно дружество „Бъдаше“ — София; 3) Минно акционерно дружество „Родопски метал“ — София и 4) Българско минно акционерно дружество „Чумерна“ — София, които са записани в книгата за акционерите към датата на обнародването на този закон на имената на български поданици и на юридически лица, със седалище в страната.

Чл. 2. В 30-дневен срок от обнародването на този закон всички акции, за които се говори в чл. 1, се депозират в Главната дирекция на държавните дългове за изкупуване от държавата.

Недепозирани в този срок акции се конфискуват в полза на държавата с заповед на министъра на финансите, която се обнародва в „Държавен вестник“. Ако в 15-дневен срок от обнародване на заповедта конфискуваните акции не бъдат предадени на Главната дирекция на държавните дългове, те се считат обезсилени. По право и съответните дружества са длъжни да снабдят държавата, респективно Главната дирекция на държавните дългове, по искане на министъра на финансите, с дубликати от тях.

Чл. 3. Акциите се изкупуват по номиналната им стойност. Срещу откупната стойност, на собствениците на акциите се изплащат 100.000 лв. в пари, а за остатъка държавата издава на собствениците на акциите безименни, съкровищни свидетелства, носещи 3% годишна лихва, начина от деня, в който е изтекъл срокът за депозирание на акциите за изкупуване. Съкровищните свидетелства са платими с равни годишни рати в течение на 15 години, начина от 1 март 1948 г. Държавата има право и на предплащане.

Съкровищните свидетелства служат за всички цели, за които служат и облигациите от заема на свободата.

Чл. 4. Правата, които произтичат за държавата от изкупените и конфискувани акции, се упражняват от министъра на финансите.

Приложението на настоящия закон се възлага на министъра на финансите.

Председателстващ Петър Каменов: Понеже няма записани оратори, пристъпваме към гласуване.

Който г-да народни представители приемат на първо четене законопроекта за изкупуване принадлежащите на български поданици акции от: 1) Акционерно дружество „Мина Курило“ — каменовъглена мина „Лигнит“ — София; 2) Българско акционерно минно дружество „Бъдаше“ — София; 3) Минно акционерно дружество „Родопски метал“ — София; 4) Българско минно акционерно дружество „Чумерна“ — София, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събраниято приема.

Министър Георги Попов: Моля, законопроектът да бъде приет, по спешност, и на второ четене.

Председателстващ Петър Каменов: Г-н министър Попов прави предложение, законопроектът да бъде гласуван, по спешност, и на второ четене. Който са съгласни с това предложение, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събраниято приема.

Моля г-на секретаря да докладва законопроекта.

Секретар Димитър Георгиев (к): (Чете)

„ЗАКОНОПРОЕКТ“

за изкупуване принадлежащите на български поданици акции от: 1) акционерно дружество „Мина Курило“ — каменовъглена мина „Лигнит“ — София; 2) Българско акционерно минно дружество „Бъдаше“ — София; 3) Минно акционерно дружество „Родопски метал“ — София; 4) Българско минно акционерно дружество „Чумерна“ — София.

Председателстващ Петър Каменов: Който г-да народни представители приемат чл. 4, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събраниято приема.

Секретар Димитър Георгиев (к): (Чете чл. 1)

Председателстващ Петър Каменов: Който г-да народни представители приемат чл. 1, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събраниято приема.

Секретар Димитър Георгиев (к): (Чете чл. 2)

Председателстващ Петър Каменов: Който г-да народни представители приемат чл. 2, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събраниято приема.

Секретар Димитър Георгиев (к): (Чете чл. 3)

Председателстващ Петър Каменов: Който г-да народни представители приемат чл. 3, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събраниято приема.

Секретар Димитър Георгиев (к): (Чете чл. 4)

* За текста на членовете виж първото четене на законопроекта до-горе.

Председателстващ Петър Каменов: Които г-да народни представители приемат чл. 4, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събраниято приема.

Пристъпваме към точка трета от дневния ред:

Второ четене на законопроекта за разрешаване да се изразходват през 1947 бюджетна година свободните остатъци от някои извънредни бюджетни кредити от минали години, за изменение и допълнение на някои от законите за тия кредити и за разрешаване на нови такива.

Моля г-на докладчика да докладва законопроекта

Докладчик Тодор Иванов (к): (Чете)

„ЗАКОНОПРОЕКТ

за разрешаване да се изразходват през 1947 бюджетна година, свободните остатъци от някои извънредни бюджетни кредити от минали години, за изменение и допълнение на някои от законите за тия кредити и за разрешаване на нови такива.“

Председателстващ Петър Каменов: Които г-да народни представители приемат заглавието на законопроекта, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събраниято приема.

Докладчик Тодор Иванов (к): (Чете)

„Чл. 1. Разрешава се да се изразходват през 1947 бюджетна година, за изплащане на извършени и за нови разходи, остатъците по следните извънредни бюджетни кредити:

I. Министерство на външните работи и на изповеданията — Комисарство по изпълнение съглашението за примирие

По закона за извънредния бюджетен кредит, утвърден с указ № 47, от 24 декември 1946 г., обнародван в „Държавен вестник“, брой 300/1946 г., за бюджетно оформяване на изплатени срещу разписки суми за разходи по изпълнение съглашението за примирие.

II. Министерство на земеделието и държавните имоти

а) По закона за извънредния бюджетен кредит, утвърден с указ № 21, от 24 март 1944 г., § 7 и 8, обнародван в „Държавен вестник“, брой 71/1944 г., за изграждане и обзавеждане държавни хладилници, устройства серумодобивни станции и институти за борба с болестите по свинете.

б) По закона за извънредния бюджетен кредит, утвърден с указ № 18, от 26 юни 1945 г., обнародван в „Държавен вестник“, брой 154/1945 г., за построяване, преустройство и обзавеждане на сгради за допълнителни земеделски училища.

в) По закона за извънредния бюджетен кредит, утвърден с указ № 286, от 30 ноември 1945 г., обнародван в „Държавен вестник“, брой 291/1945 г., за направа и обзавеждане на машинотракторни станции, набавяне машинен инвентар и др.

г) По закона за извънредния бюджетен кредит, утвърден с указ № 5, от 19 април 1946 г., чл. 2, обнародван в „Държавен вестник“, брой 93/1946 г., за изплащане отчуждени имоти и други разходи за държавни опитни институти.

д) По закона за извънредния бюджетен кредит, утвърден с указ № 25, от 31 юли 1946 г., обнародван в „Държавен вестник“, брой 181/1946 г., за изплащане на отчуждени земи, сгради и направа на нови такива, за нуждите на държавни скотовъдни институти.

е) По закона за извънредния бюджетен кредит, утвърден с указ № 28, от 7 август 1946 г., обнародван в „Държавен вестник“, брой 188/1946 г., за постройка на сгради, обзавеждането им и други разходи за ветеринарен противочумен институт в гр. София, Института за борба с болестите по свинете в гр. Враца, за скотовъдния и изследователен институт край гр. Стара-Загора и лихви по безлихвени заеми за кланици и хладилници.

ж) По закона за извънредния бюджетен кредит, утвърден с указ № 37, от 2 октомври 1946 г., обнародван в „Държавен вестник“, брой 233 от 1946 г., за строеж и за обзавеждане на училищни и стопански сгради при земеделските училища и институти.

III. Министерство на обществените сгради, пътищата и благоустройството

По закона за извънредния бюджетен кредит, утвърден с указ № 33, от 30 август 1945 г., обнародван в „Държавен вестник“, брой 207 от 1945 г., за постройка и довършване на нови и приспособяване на стари сгради за учебни институти.

IV. Главна дирекция на пощите, телеграфите и телефоните

а) По закона за извънредния бюджетен кредит, утвърден с указ № 44, от 29 март 1943 г., обнародван в „Държавен вестник“, брой 73 от 1943 г., за направа на инсталации, т. т. линии и други.

б) По закона за извънредния бюджетен кредит, утвърден с указ № 38, от 25 август 1944 г., обнародван в „Държавен вестник“, брой 192 от 1944 г., за възстановяване на разрушени т. п. сгради, инсталации и други.

з) По закона за извънредния бюджетен кредит, утвърден с указ № 5, от 19 април 1946 г., чл. 6, обнародван в „Държавен вестник“, брой 93 от 1946 г., за разни мероприятия по пощите, телеграфите и телефоните с изключение на кредити по § 2 — за постройка и инсталиране на т. т. фабрика, разходите по който, заедно със съответната част от произведението на отпуснатия от Пощенската спешовна каса заем, да се предвидят в бюджета на самата фабрика, обособена през 1947 г. като самостоятелно стопанско предприятие.

Изразходването за целта суми от заема, са за сметка и се предвиждат за погасяване, заедно със съответните лихви, по бюджета на същата фабрика.

В края на таблицата за разпределението на кредита се прибавя следната забележка:

„Забележка. Министерът на финансите, по искане на Главната дирекция на пощите, телеграфите и телефоните, може с заповед да усилва кредита по единия от двата параграфа, за сметка на реализираните икономии по останалия параграф.“

V. Главна дирекция на железниците и пристанищата.

По закона за извънредния бюджетен кредит, утвърден с указ № 22, от 9 юли 1946 г., чл. 5, обнародван в „Държавен вестник“, брой 162 от 1946 г., за купуване на кораби, датата: „30 декември 1946 г.“ се променя на „30 декември 1947 г.“

Разни министерства.

а) По закона за извънредния бюджетен кредит, утвърден с указ № 5, от 19 април 1946 г., на чл. 3, обнародван в „Държавен вестник“, брой 93 от 1946 г., за бюджетно оформяване на изплатени с разписки суми.

б) По закона за извънредния бюджетен кредит за строителство и други, утвърден с указ № 20, от 8 юли 1946 г., обнародван в „Държавен вестник“, брой 158 от 1946 г., само по отношение на следните кредити и за бюджетно оформяване на изплатените срещу разписка суми, а именно:

По § 1 на Главната дирекция на държавните дългове — вноска в бюджета на Главната дирекция на електрификацията — до 300.000.000 лв.

По § 6 на Министерството на войната — за бюджетно оформяване на изплатени срещу разписки суми — до размера на свободния остатък от кредита.

По § 3 на Главната дирекция на железниците и пристанищата — за покупка и ремонт на кораби — до 700.000.000 лв.“

Председателстващ Петър Каменов: Които г-да народни представители приемат чл. 1, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събраниято приема.

Докладчик Тодор Иванов (к): (Чете)

„Чл. 2. Неизплатените разходи по поети ангажменти за сметка на извънредни бюджетни кредити от минали години с остатъци, срокът за изразходването на които не се продължава през 1947 бюджетна година, се изплащат от съответните кредити по редовния бюджет на държавата или по други извънредни бюджетни кредити за същи разходи, изразходването на остатъците по които е разрешено да стане и през 1947 бюджетна година.“

Председателстващ Петър Каменов: Които г-да народни представители приемат чл. 2, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събраниято приема.

Докладчик Тодор Иванов (к): (Чете)

„Чл. 3 а) В членове 1, 3, 5, 6 и 7 от законите за сключване заем от Българската земеделска и кооперативна банка от Министерството на земеделието и държавните имоти, в размер на 120 и 70 милиона лева, обнародван в „Държавен вестник“, брой 147 от 1942 г., и изпълнени с законите, обнародвани в „Държавен вестник“, броеве 95 и 93 от 1945 и 1946 г., датите: „31 декември 1946 г.“ и „30 юни 1947 г.“ се променят съответно на „31 декември 1947 г.“ и „30 юни 1948 г.“

б) В членове 1, 2, 3, 5 и 7 от закона за сключване заем от Министерството на земеделието и държавните имоти при Българската земеделска и кооперативна банка, в размер на 120 милиона лева, обнародван в „Държавен вестник“, брой 82 от 1943 г., датите: „31 декември 1946 г.“ и „30 юни 1947 г.“ се променят съответно на: „31 декември 1947 г.“ и „30 юни 1948 г.“

в) В членове 3, 5 и 7 от закона за сключване на заем от Министерството на земеделието и държавните имоти при Българската земеделска и кооперативна банка в размер на 120 милиона лева, обнародван в „Държавен вестник“, брой 147 от 1942 г., датите: „31 декември 1945 г.“ и „30 юни 1946 г.“, изменени с закона, утвърден с указ № 5 от 1946 г., обнародван в „Държавен вестник“, брой 93 от 1946 г., на „31 декември 1946 г.“ и „30 юни 1947 г.“ се променят съответно на: „31 декември 1947 г.“ и „30 юни 1948 г.“

г) В членове 2, 4 и 6 от закона за сключване на заем от Министерството на земеделието и държавните имоти при Българската земеделска и кооперативна банка в размер на 200 милиона лева, обнародван в „Държавен вестник“, брой 152 от 1942 г., датите: „31 декември 1946 г.“ и „1 май 1947 г.“ се изменят съответно на „31 декември 1947 г.“ и „1 май 1948 г.“

д) В членове 2 и 4 от закона за отпускане заем в размер на 400 милиона лева на Главната дирекция на пощите, телеграфите и телефоните от Пощенската спешовна каса, обнародван в „Държавен вестник“, брой 190 от 1944 г., датата: „1 ноември 1947 г.“ се заменя с: „1 ноември 1948 г.“

е) Одобрява се в т. 2 на 29. постановление на Министерския съвет, взето в заседанието му от 17 март 1943 г., протокол № 44, допълнено с закона, обнародван в „Държавен вестник“, брой 93 от 1946 г., датата: „1 ноември 1947 г.“ да се замени с: „1 ноември 1948 г.“

Председателстващ Петър Каменов: Които г-да народни представители приемат чл. 3, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събраниято приема.

Докладчик Тодор Иванов (к): (Чете)

Чл. 4. Разрешава се извършен бюджетен кредит по бюджета на Министерството на земеделието и държавните имоти за 1947 бюджетна година в размер на 65.000.000 лв. за строеж на семехранилища при гарите и вътрешните събирателни пунктове, както и за всички други разходи във връзка с обзавеждането им с необходимия машинен и друг инвентар.

Разходите по този извършен бюджетен кредит да се покриват от постъпленията на заема, който ще се сключи, съгласно наредбата-закон за сключване на заема от Българската земеделска и кооперативна банка за строеж и обзавеждане на семехранилища, обнародвана в „Държавен вестник“, брой 149 от 1942 г., с първо продължение до 31 октомври 1945 г. — „Държавен вестник“, брой 71 от 1944 г. и о второ — 31 октомври 1948 г., обнародвано в „Държавен вестник“, брой 287 от 1945 г.

Председателстващ Петър Каменов: Който г-да народни представители приемат чл. 4, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събраниято приема.

Докладчик Тодор Иванов (к): (Чете)

Чл. 5. Разрешава се извършен бюджетен кредит по бюджета на Министерството на земеделието и държавните имоти за 1947 бюджетна година в размер на 120.000.000 лв. за строеж и обзавеждане на държавните опитни институти, станции, полета и участъци, които се разпределят по параграфи съгласно с приложената подробна таблица.

Подробна таблица:		Разрешен кредит
§	Наименование на разходите	лева
1.	Купуване машини, уреди, инструменти, сечива и други	10.000.000
2.	Купуване на превозни средства	8.000.000
3.	Купуване и отпечатване на ръководства, книги и списания	10.000.000
4.	Купуване на недвижими имоти	2.000.000
5.	Строеж на сгради	90.000.000
	Всичко	120.000.000

Разходите по този извършен бюджетен кредит да се покриват от постъпленията по заема, съгласно наредбата-закон за сключване заем от Българската земеделска и кооперативна банка, обнародван в „Държавен вестник“, брой 260 от 1945 г.

Председателстващ Петър Каменов: Който г-да народни представители приемат чл. 5, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събраниято приема.

Докладчик Тодор Иванов (к): (Чете)

Чл. 6. Разрешава се извършен бюджетен кредит по бюджета на Министерството на земеделието и държавните имоти за 1947 бюджетна година в размер на 200.000.000 лв. за разходи по залесяване, укрепяване на пороищата, създаване и поддържане на горски разсадници, производство на посадъчни материали, набавяне на семена и резници, сечива, уреди, инструменти, машини, апарати и поддържащото им, измиване и планиране на поройни обекти, напрана и поддържане на сгради, набавяне на превозни средства и поддържащото им, закупуване на строителни материали, заплати на временен персонал и други разходи, свързани с изпълнението на казаните мероприятия.

Разходите по този извършен бюджетен кредит да се покриват от постъпленията по заема, сключен съгласно с закона за сключване на заем от Българската земеделска и кооперативна банка, в размер на 200.000.000 лв. за нуждите на Дирекцията на горите и лова при Министерството на земеделието и държавните имоти, обнародван в „Държавен вестник“, брой 87, от 17 април 1947 г.

Председателстващ Петър Каменов: Който г-да народни представители приемат чл. 6, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събраниято приема.

Докладчик Тодор Иванов (к): (Чете)

Чл. 7. Разрешава се извършен бюджетен кредит по бюджета на Министерството на земеделието и държавните имоти за 1947 бюджетна година, в размер на 225.000.000 лв., които да се изразходват, както следва:

- За напрана и обзавеждане на ветеринарни лечебници, предимно в Добруджа — 75.000.000 лв. и
- За изплащане на лихвите по отпуснатите от Българската земеделска и кооперативна банка безлихвени заеми на общините за строеж и обзавеждане на кланни, хладилници, млечни центри и др., за напрана и обзавеждане на държавни хладилници и консервни работилници — 150.000.000 лв.

Забележка. Министерът на финансите има право да превърта с заповед суми от предвидените кредити от буква „а“ в буква „б“ и обратно, според нуждите, но в кръга на общата сума на кредита.

Разходите по този извършен бюджетен кредит да се покриват с постъпленията от заема, сключен при Българската земеделска и кооперативна банка за същата цел, съгласно с закона, обнародван в „Държавен вестник“, брой 42, от 21 февруари 1947 г. (указ № 27).

Председателстващ Петър Каменов: Който г-да народни представители приемат чл. 7, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събраниято приема.

Докладчик Тодор Иванов (к): Комисията прибави нов чл. 8: (Чете) Чл. 8. Кредитите, разрешени за строителство по настоящия закон, могат да се използват само ако обектите за които са разрешени, са включени в стопанския план за 1947 г. Кредити за ново изграждане

ново строителство могат да се използват само след включването на строителните обекти в плана по реда на чл. 4 от закона за одобряване на държавния народостопански план за 1947 и 1948 години.

Председателстващ Петър Каменов: Който г-да народни представители приемат чл. 8, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събраниято приема.

Минаваме към точка четвърта от дневния ред:

Второ четене на законопроекта за учредяване на Главната дирекция на ханоснабдяването.

Моля г-на докладчика да докладва законопроекта.

Докладчик Иван Андреев (к): (Чете)

„ЗАКОН

за учредяване на Главната дирекция на ханоснабдяването“

Председателстващ Петър Каменов: Който приемат заглавието на законопроекта, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събраниято приема.

Докладчик Иван Андреев (к): (Чете)

„Глава I

Общи положения

Чл. 1. Дирекцията за закупуване и износ на зърнени храни се преустройва в държавно автономно предприятие, организирано върху началата на самоздръжка, за събиране, преработка и търговия, включително внос и износ, на земеделски произведения, под наименованието Главна дирекция на ханоснабдяването.

Председателстващ Петър Каменов: Който приемат чл. 1, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събраниято приема.

Докладчик Иван Андреев (к): (Чете)

Чл. 2. Върховният надзор над Главната дирекция се упражнява от Министерския съвет чрез министра на търговията и промисловостта.

Председателстващ Петър Каменов: Който приемат чл. 2, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събраниято приема.

Докладчик Иван Андреев (к): (Чете)

Чл. 3. Редът на събирането, преработката и търговията на земеделските произведения, обект на Главната дирекция, се установява с наредби, изготвени от Главната дирекция на ханоснабдяването и одобрени от Министерския съвет.

Председателстващ Петър Каменов: Който приемат чл. 3, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събраниято приема.

Докладчик Иван Андреев (к): (Чете)

Чл. 4. Главната дирекция извършва дейността си чрез свои органи и чрез агенти, кооперативи и други. Разпоредбата на закона за уреждане на вътрешната търговия относно правото на търгуване не се отнасят до Главната дирекция.

Председателстващ Петър Каменов: Който приемат чл. 4, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събраниято приема.

Докладчик Иван Андреев (к): (Чете)

Чл. 5. Търговията с пшеница, ръж, царевича, ечемик, овес, слънчогледово семе, соя, памук и вълна е монопол на Главната дирекция на ханоснабдяването.

Министерският съвет има право да установява монополен режим за събиране, преработка и търговия и на други произведения и продукти от тях по реда на чл. 3 от настоящия закон.

Председателстващ Петър Каменов: Който приемат чл. 5, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събраниято приема.

Докладчик Иван Андреев (к): (Чете)

Чл. 6. Седалището на Главната дирекция е в София. Тя може да открива свои клонове и представителства в страната и чужбина.

Председателстващ Петър Каменов: Който приемат чл. 6, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събраниято приема.

Докладчик Иван Андреев (к): (Чете)

„Глава II

Устройство

Чл. 7. При Главната дирекция на ханоснабдяването се учредяват следните дирекции:

- за зърнените храни, брашното и фуража;
- за маслосаиите семена и растителните масла;
- за текстилните влакна;
- за отпадъците;
- финансово-счетоводна.

Броят на дирекциите може да бъде увеличаван или намаляван по решение на Министерския съвет.

Председателстващ Петър Каменов: Който приемат чл. 7, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събраниято приема.

Докладчик Иван Андреев (к): (Чете)

Чл. 8. Главната дирекция на храноснабдяването се управлява от главния директор, подпомогнат от директорите.

Председателстващ Петър Каменов: Които приемат чл. 8, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчик Иван Андреев (к): (Чете)

Чл. 9. Главният директор се назначава с указ по предложение на Министерския съвет, а директорите — с заповед на министъра на търговията и продоволствието по представление на главния директор.

Всички останали длъжностни лица се назначават и уволняват от главния директор, или упълномощени от него лица.

Председателстващ Петър Каменов: Които приемат чл. 9, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчик Иван Андреев (к): (Чете)

Чл. 10. Главната дирекция се задължава с два подписа: на главния директор и на директора на финансово-счетоводната дирекция. Те могат да делегират своите права на друго длъжностно лице от Главната дирекция.

Председателстващ Петър Каменов: Които приемат чл. 10, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчик Иван Андреев (к): (Чете)

Чл. 11. Служителите при Главната дирекция имат правата и задълженията на държавните служители.

Председателстващ Петър Каменов: Които приемат чл. 11, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчик Иван Андреев (к): (Чете)

Глава III

Средства

Чл. 12. Главната дирекция на храноснабдяването ползува собствени и чужди средства.

Собствените средства се набират от:

- а) цялото движимо и недвижимо имущество и налични средства от всякакъв вид, форма и фондове на бившата Дирекция за закупуване и износ на зърнени храни;
- б) част от печалбата на Главната дирекция и
- в) разни.

Председателстващ Петър Каменов: Които приемат чл. 12, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчик Иван Андреев (к): (Чете)

Чл. 13. Кредитирането на Главната дирекция се извършва от Българска земеделска и кооперативна банка.

Председателстващ Петър Каменов: Които приемат чл. 13, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчик Иван Андреев (к): (Чете)

Глава IV

Отчетност

Чл. 14. Главната дирекция води своята отчетност по правото на двойното счетоводство, при което е задължена да спазва постановленията на закона за търговските книги.

Председателстващ Петър Каменов: Които приемат чл. 14, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчик Иван Андреев (к): (Чете)

Чл. 15. Отчетната година съвпада с календарната.

Председателстващ Петър Каменов: Които приемат чл. 15, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчик Иван Андреев (к): (Чете)

Чл. 16. Предприятието се ревизира от органите на финансовата инспекция.

Председателстващ Петър Каменов: Които приемат чл. 16, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчик Иван Андреев (к): (Чете)

Чл. 17. Чистата печалба се разпределя, както следва:

- а) за резервен фонд;
- б) за фонд разширение и подобрене на предприятието;
- в) за фонд „Културни и социални мероприятия и подобрене бита на служителите и работниците при главната дирекция;
- г) за фонд „Насърчение и премия за проявили се земеделски производители и трудови кооперативни земеделски стопанства;
- д) за държавата.

Разпределението на печалбата се одобрява от Министерския съвет.

Председателстващ Петър Каменов: Които приемат чл. 17, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчик Иван Андреев (к): (Чете)

Глава V

Наказателни разпоредения

Чл. 18. Относно нарушенията и наказанията устава в сила наредбата-закон за допълнение на закона за закупуване и износ на зърнени храни, обнародвана в „Държавен вестник“, брой 146, от 27 септември 1934 г. (изменена и допълнена с закон „Държавен вестник“, брой 154, от 16 юли 1942 г., и „Държавен вестник“, брой 90, от 21 април 1947 г.) и се прилага по отношение на всички артикули, за които е установен монополен режим по реда на членове 3 и 5 от настоящия закон, като функциите на органите на Дирекцията за закупуване и износ на зърнени храни се възлагат на органите на Главната дирекция на храноснабдяването.

В състава на особения съд, вместо съветник от Дирекция за закупуване и износ на зърнени храни, участва длъжностно лице от Главната дирекция на храноснабдяването, посочено от главния директор.

Сумата 5.000 лв. посочена в чл. 33 от наредбата-закон за допълнение на закона за закупуване и износ на зърнени храни, се увеличава на 10.000 лв.

Председателстващ Петър Каменов: Които приемат чл. 18, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчик Иван Андреев (к): (Чете)

Чл. 19. С глоба до 50.000 лв. се наказват нарушенията на настоящия закон, на наредбите на Главната дирекция на храноснабдяването, както и на законите и наредбите-законови, изпълнението на които е възложено на Главната дирекция на храноснабдяването, ако в тези закони, наредби-законови и наредби няма предвидени особени наказания.

Членове 24 до 57 от наредбата-закон за допълнение на закона за закупуване и износ на зърнени храни се прилагат и за тия нарушения.

Председателстващ Петър Каменов: Които приемат чл. 19, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчик Иван Андреев (к): (Чете)

Чл. 20. Във всички случаи на незаконни действия, предвидени в наредбата-закон за допълнение на закона за закупуване и износ на зърнени храни, както и всички случаи на неспазване на наредбите на Главната дирекция на храноснабдяването, заловените монополни произведения или добитите при преработването им продукти се отнемат в полза на Главната дирекция на храноснабдяването, заедно със съдовете, в които се намират.

Председателстващ Петър Каменов: Които приемат чл. 20, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчик Иван Андреев (к): (Чете)

Глава VI

Преходни разпоредения

Чл. 21. Настоящият закон отменя ония постановления от наредбата-закон за закупуване и износ на зърнени храни, обнародвана в „Държавен вестник“, брой 28, от 7 февруари 1933 г. (наредбата-закон за допълнение на закона за закупуване и износ на зърнени храни, „Държавен вестник“, брой 146, от 27 септември 1934 г.), с всичките им допълнения и изменения, които му противоречат.

Издадените наредби по силата на чл. 17, буква „б“, от наредбата-закон за закупуване и износ на зърнени храни остават в сила.

Председателстващ Петър Каменов: Които приемат чл. 21, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчик Иван Андреев (к): (Чете)

Чл. 22. Главната дирекция на храноснабдяването поема целия актив и пасив на бившата Дирекция за закупуване и износ на зърнени храни.

Председателстващ Петър Каменов: Които приемат чл. 22, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчик Иван Андреев (к): (Чете)

Чл. 23. За приложението на настоящия закон се изработва специален правилник, утвърден от министъра на търговията и продоволствието.

Настоящият закон влиза в сила 7 дни от дена на обнародването му в „Държавен вестник“.

Председателстващ Петър Каменов: Които приемат чл. 23, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Минаваме към точка първа от дневния ред:

Първо четене на проекта за конституция на Народната република България — продължение на разсъжденията.
Мама думата народният представител г-н Павел Цолов.

(Подпредседателят Райко Дамьянов заема председателското място)

Павел Цолов (с): (От трибуната. Посрещнат с ръкоплескания) Г-жи и г-да народни представители! В една своя реч, произнесена през 1862 г., по въпроса за същността на конституцията гениалният организатор на германската работническа класа, социалистът Фердинанд Ласал, каза, че за да бъде конституцията добра и трайна, т. е. реална, необходимо е, щото тя да съответствува на действителните, реалните отношения на обществените сили в страната. Тази идея на Ласала за същността на конституцията по-късно се доразвива и уточнява от други конституционалисти, социолози и държавници, и затова днес не ще се отклоним от истината, ако кажем, че тя е господстващата идея.

За илюстрация на тази мисъл ще посоча само няколко примера. През 1885 г. Димитър Благоев писа, че конституцията е отражение на съществуващите социални отношения; през 1936 г. именитият френски конституционалист проф. Бартеми каза, че конституцията констатира съществуването на дадени социални сили и ги организира; а през 1945 г. бележитият наш конституционалист проф. Стефан Баламезов, като възприема идеята на Ласала, заключава: „Конституциите, които наричаме естествени, реални, отразяват и изразяват реални отношения между организирани политически, икономически и социални фактори в дадена епоха и в дадена държава“.

Или позволете ми да обобща изказаните и почти покриващи се мисли по въпроса за същността на конституцията със следното по-достоинство изразено мнение: писаната конституция, за да бъде реална и трайна, трябва да изразява действителното, съществуващото вече съотношение на обществените класи в даден момент и в дадена страна. А това значи, че онази класа, която е най-многочислената или е господстващата в даден момент, създава такава конституция, каквато нейните материални, политически и културни интереси диктуват.

Така гледано на конституцията, тя не може да бъде програма за бъдещето и не може да се занимава с въпроси, които тепърва има да възникнат. Напротив, тя се занимава с настоящето, т. е. с онова, което е вече извоювано. Но затова пък конституцията не може да бъде и вечна. Всяка промяна в съотношението на класовите сили е довеждащо и ще доведе до промяна и в конституцията.

И ето историята ни дава блестящи примери за потвърждение на тази мисъл.

Нека на първо място да вземем неписаната конституция на древна Атина. По онова време господстваща класа в Атина е била робовладелската. Тази класа е създавала конституция, според която цялата власт е принадлежала само ней, т. е. само на дребините и едри робовладелци, които са се наричали атински граждани и са имали пълни граждански и политически права, докато робите, потиснатата класа, не само че не са участвували в управлението на страната, но не са имали и никакви права; те са били приравнени напълно с вещите, и господарите им са се разпореждали с тях, както с една обикновена вещ. Господарят е могъл да бие, да осакати, да продаде и накрай да убие своя роб.

В допълнение на това и за по-пълна илюстрация трябва да кажа, че и жените са били изключени от управлението на страната.

А през това време и през най-големия разцвет на атинската държава, когато тя е имала около 450.000 поданици, само около 40.000 са били граждани с пълни граждански и политически права и само те са разпореждали напълно с държавната власт и със съдбата на стотиците хиляди робини и жени. Но това е могло да бъде, защото тези 40.000 граждани са притежавали всички средства за производство и защото държавата им е оказвала пълна защита, както свидетелствува самият Платон.

На второ място нека да вземем за пример конституциите, които бяха създадени след буржоазната Велика френска революция от 1789 г. Чрез тази революция и станалите след нея в другите страни на Европа, аналогични на нея, революции, се реализира огромен напредък в развитието на човешките общества. На историческата сцена излезе буржоазната класа, която нанесе решителен удар на феодалните привилегии и на феодалния произвол. Идеите, които намериха израз в „Декларацията за правата на човека и гражданина“ от същата година, в същност бяха същите, които вдъхновяваха революционната тогава буржоазия. Тези идеи легнаха като основни начала в конституцията от 1791 г. и в неприложената конституция от 1793 г. Буржоазната революция премахна наследствените и съслъсни привилегии и призна равенство пред закона за всички. Но тя също така призна и утвърди като свещена и неприкосновена частната собственост и така създаде ново по-страшно имотно неравенство. Откри се пътят на икономическата експлоатация, която пък създаде възможност за буржоазната класа да постави в икономическа зависимост трудещите се и след това да ги подчини и политически. Буржоазията не желаше и затова не постави в своите конституции никакви гаранции, обезпечаващи равенството пред закона.

Така всички конституции, създадени след Великата френска революция, дело на възходящата тогава буржоазна класа, станаха инструмент в ръцете на тази класа за запазване на нейното икономическо и политическо господство. Тия конституции очертаху рамките на новото буржоазно общество и дадоха на буржоазната класа ония икономически и политически свободи, които ѝ бяха нужни, за да стане всесветска сила. И това стана.

Но няма нищо вечно! Историята, както Гьотевият Мефистофел, вечно напомня, „че всичко, що се роди, за да изчезне се роди“. И буржоазното общество, родено след Великата френска революция, растяща живя и зачена в утробата си новото общество, което неизбежно ще го замести.

След първата световна война основите на буржоазно-капиталистическия строй на много места бяха разрушени или сериозно разклатени. Работническата класа в лицето на работниците от града и работниците от селото успя да завладее държавната власт в някои

страна. Изникнаха работнически правителства, които създадоха нови конституции, отговарящи на дълбоко променените се обществени условия в техните страни. Идеите, които вдъхновяваха работническата класа, намериха отражение в тези конституции. Тук е необходимо да споменем само като примери конституциите на Германия от 1919 г., на Австрия от 1920 г., на Испания от 1931 г. и на Съюза на съветските социалистически републики от 1924 и 1936 г. Последните от тях обаче са най-характерни.

Още с „Декларацията за правата на трудещите се и на експлоатирания народ“ от 1918 г., съветската власт, установена след една жестока и кървава борба, обяви унищожаването на всяка експлоатация на човека от човека чрез премахването на частната собственост над средствата за производство и провъзгласяване за обществена собственост върху земята, горите, фабриките, заводите. А с конституцията от 1936 г., известна под името Сталинска конституция, се обяви, че Съюзът на съветските социалистически републики е социалистическа държава на работниците и селяните и че властта принадлежи на трудещите се от града и селото в лицето на Съвета на депутатите на трудещите се. С тази конституция, според думите на Сталин, се цели закрепването на обществените наредби, които съществуват вече и които са удобни и изгодни за трудещите се. Или чисто и просто тази конституция отрази в себе си тогавашното съотношение на класовите сили в Съюза на съветските социалистически републики, както се казва, и каквато задача ѝ се постави с постановлението от 6 февруари 1935 г. на VIII конгрес на съветите на Съюза на съветските социалистически републики.

Г-жи и г-да народни представители! Позовах се на мисълта на Ласала и прибегнах до примерите из историята на общественото развитие, за да мога да обоснова становището на Българската работническа социалдемократическа партия, както към търновската конституция и нейната тъмна сянка — проекта на Никола Петков, от една страна — така и към проекта за нова конституция, който разглеждаме сега, представен ни от парламентарната комисия, от друга.

Тази екскурзия в далечно и близко историческо минало щеше да бъде излишна, ако нямаше спор относно характера и същността на търновската конституция и необходимостта от нейната отмяна, ако не съществуваше спор относно характера и същността на проекто-конституцията и накрай, ако г-н Никола Петков не беше поставил на вниманието ни проект за конституция на неговата парламентарна група.

Известно е на всички ви, че г-н Коста Лулчев и неговите хора от тази трибуна и във вестника си не един път се обявява в защита на търновската конституция, като той лично ѝ нарече „наша — т. е. тяхна — конституция“, а г-н Никола Петков и неговите хора доскоро, и то не един път, викаха: „Възстановете търновската конституция!“ Те всички без никакво смущение и досега твърдят, че търновската конституция е една от най-демократичните конституции в света и че в това отношение тя може да послужи и сега като образец. И не беше твърде отдавна, когато, ако човек би ги запитал, дали търновската конституция не може да се запази за вечни времена, сигурен съм, че те биха отговорили утвърдително. Едва след референдума за републиката и след помитането на монархията по единодушната воля на народа те признаха, че има нещо за поправка само, но то може да се разпростре най-много до заместването на думата „цар“ с думите „председател на републиката“, а всичко друго да си остане така, както е създадено преди около 70 години и води своето начало от преди близо два века. Събитията у нас обаче не спряха само с и до републиката. Животът върви бързо напред и много още от подпорите на търновската конституция бидоха катурнати от народната вълна. Стана много рисковано да се държи формално и открито за търновската конституция. Необходимо беше да се издигне нов, непознат байрак, зад който да се прикрият истинските намерения. И ето г-н Никола Петков ни сервира неговия проект за конституция. Този проект прилично няма нищо общо с търновската конституция, но върете ли се в него, вие с изненада виждате стария образ на същата конституция. Конституцията, закрилницата на буржоазията и нейната капиталистическа собственост и презираща трудещите се и тяхната трудова собственост изпълва съдържанието на новата рожба — проекта на г-н Никола Петков. И все пак господата от опозицията, за да оправдаят това си становище, по-рано към търновската конституция, а сега към проекта на г-н Никола Петков, се позовават на програмата на Отечественния фронт от 17 септември 1944 г.

Що се отнася пък до проекта за нова конституция, който парламентарната комисия е изработила и който обсъждаме сега, опозиционните представители също така са единодушни. Според тях, той е ни повече, ни по-малко устав на Работническата партия — комунисти, с който се цели създаването на партийна диктатура и тоталитарен режим против волята на българския народ. А г-н Петко Стоянов в една своя статия, печатана във в. „Народно земеделско знаме“, заяви, че проекто-конституцията е изготвена, без никой да пита българския народ и че даже той не е един правителствен проект, а на ипистут, който няма законодателна инициатива.

Истина ли е всичко това? Демократична и вечна ли е търновската конституция? Нейното възстановяване ли се е искало с програмата на Отечественния фронт от 17 септември 1944 г.? Представяла ли крачка напред в сравнение с търновската конституция проектът на г-н Никола Петков? Устав на Работническата партия — комунисти ли е проекто-конституцията? Сравнявайки търновската конституция и проекта на г-н Никола Петков, от една страна, и проекта за новата конституция, от друга, къде отговаря повече социална правда, повече народовластие и повече гаранции за лични и обществени свободи?

Ето това са основните въпроси, на които ще се помъчи да отговоря в следващото изложение, като изнасям и становището на нашата парламентарна група по тях.

Преди да пристъпя към своето изложение обаче аз трябва да направя една уговорка, която ще допринесе много за разбиране отношението ни към поставените проблеми. Аз намирам, че в края на краищата проблемът се свежда към това: търновската конституция ли, или проекто-конституцията на парламентарната комисия, който разглеждаме сега? Поставям въпроса така поради следните причини: първо, доскоро нашата опозиция наричаше търновската конституция своя конституция; второ, и сега я третира като една от най-демократичните конституции; трето, проектът на г-н Никола Петков е напълно основан на търновската конституция, и, четвърто, поради това, че проектът на г-н Никола Петков не може да бъде поставен на обсъждане и гласуване от Великото народно събрание, опозицията, като гласува против проекта за нова конституция, мълчаливо ще иска запазването на търновската конституция.

Поради тези причини аз ще спра вашето внимание главно върху търновската конституция и върху проекта за нова конституция, който сега обсъждаме, и ще направя сравнение между тях, за да ви представя тяхната същност, а където това е необходимо, ще сравнявам двата конституционни актове с проекта на г-н Никола Петков.

Г-жи и г-да народни представители! Известно е на всички ни, че търновската конституция е приета на 16 април 1879 г., т. е. една година след освобождението ни от турското иго. Известно ни е, че по това време страната ни преживяваше една мирна буржоазна революция, която биде до голяма степен благоприятствувана от освободителната война. На мястото на предишните чифликчии, чорбаджии и лихвари се издигат собствениците селяни, произвеждащите за пазара занаятчии, търговци и индустриалци. — „С един змах — пише Янко Сакъзов — цялата сграда на стария феодално-корпоративен обществен строй била разрушена, с един змах завоюваните с голяма борба привилегии на старите класи над останалото общество са били унищожени.“ С други думи казано: на историческата сцена у нас излиза дребната буржоазия и селската маса собственици, които, общо взето, съставляват основната обществена класа по онова време.

Заделящата класа на чорбаджиите, чифликчиите и лихварите първоначално се групира около „партията на старите“, която след освобождението се преименува на консервативна партия, а възхождащата класа на буржоазията се сгрупира първоначално около „партията на младите“, която след освобождението пък се нарече либерална партия. В борбата между захождащата класа, в лицето на консервативите, и възхождащата класа на буржоазията, в лицето на либералите, се роди търновската конституция. Либералната партия по онова време обединяваше голямата част от българския народ и се ръководеше от такива известни, заслужили и културни дейци като Петко Рачов Славейков и Петко Каравелов, които успяха да изковат, въпреки жестоките и монархически Берлински мирен договор, в конституцията постановления достатъчно демократични и напредничави за онова време. По-късно търновската конституция претърпя две изменения: първото през 1893 г. и второто през 1911 г. Тези изменения отразяват в себе си затвърдените позиции на българската буржоазия и на българския монарх, интересите на които, по всички личи, напълно съвпадат.

Но кое е характерното и кое определя същността на търновската конституция? Г-жи и г-да народни представители! Г-н проф. Петко Стайнов нарича търновската конституция монархическа. Ние намираме, че тази характеристика за нея е напълно правилна. Она, която я е изучавал или който е добре запознат с режимите при нейното приложение, не може да не се съгласи с това. Не може да не се съгласи и с характеристиката, която Янко Сакъзов дава на тази конституция, като казва: „Ние виждаме, че само кзквото е пожелал монархът, само това е ставало в нашата страна. Който монархът е избирал за министри, те са си избирали Народно събрание, и Народно събрание е изпълнявало волята на министрите, а волята на министрите е била всецяло воля на монарха.“ Известни са думите, които цар Фердинанд е казал на един свой министър: „Пъдарите си назначавайте вие, с учителите вие се разправяйте, а външната политика и войската оставете на мене.“ Известни са също така и думите му, които са имали предназначение за чужбина, а именно: „От-тук натъй аз съм министър-председател на България“.

А защо това беше възможно? Затова защото българският народ липсваше напълно от търновската конституция, или там, където беше повикан да играе известна роля, тя не му беше с нищо гарантирана. Идеята за народния суверенитет, т. е. че държавната власт принадлежи на народа, не намира отражение в нея. Напротив, има указания, от които би могло да се извади заключение, че държавната власт е поверена в ръцете на монарха. Членове 5 и 17 обявяват царя за глава на държавата и за неин върховен представител. След това се казва, че изпълнителната власт принадлежи на царя, законодателната власт принадлежи на царя и народните представители, а съдебните лица и места действуват от името на царя. Царят е върховен началник на всички въоръжени сили и представител на държавата в сношенията ѝ с другите държави. А доколко законодателната власт е споделяна с народните представители, може да се съди от обстоятелството, че царят е имал законодателна инициатива, от негово име са внасяни законопроектите, той одобрява законите, той свиква Народното събрание, открива го и го закрива, имал е право да откаже да свика новоизбраното Народно събрание, да отложи заседанието му за два месеца, да го разтури и да насрочи нови избори и пр. и пр.

Излишно е повече да изброяваме неговите права и прерогативи, за да обрисваме образа му на всемогъщ монарх. Достатъчно е само да споменем, че царското достоинство е наследствено, а личността на царя — свещена и неприкосновена. Царят може да върши престъпления не само по отношение на личността и имота на отделния български гражданин, но и по отношение на целия български народ. И той беше неприкосновен, т. е. не носеше никаква отговорност, а и царското достоинство беше сигурно за неговите наследници. И поради това, так нареченият личен режим се излюпи из търновската конституция, както пилето се излюпва от яйцето. С други думи ка-

зано, цялата власт беше съсредоточена в ръцете на царя и той споделяше да се провикне като Людовик XIV: „Държавата — това съм аз“. Но и за българските монарси и за тяхната политика може също така да се припомнят думите на този крал: „Сле ме не — потоп“. И само така може да се обясни вътрешната и външната политика, която водиха българските царе от третото царство напълно обезправяне на българския народ и довеждане страната ни до три национални катастрофи.

Тук обаче справедливостта го изисква да кажем, че българските царе са били подпомагани в тяхната вътрешна и външна политика от ръководните кръгове на българската буржоазия. Народници, либерали, стамболовисти, радослависти, демократи, сговористи и тям подобни през всичкото време са способствували, царете да установят и затвърдят своя личен режим, който пък е напразно излизал вътрешната и външната политика на страната ни така, че интересите на българската буржоазия, която те са представлявали, са се намирали в пълна хармония с тази политика. Едрата българска буржоазия, особено тази от градовете, не е имала основание да бъде недоволна от личния режим. За монархическия институт и за личния режим, колко много допадат думите пак на Гютевия Мефистофел: „Грах и разрушение, и всичко вие, що наричате злина, е моята същина“. И за тази характерна черта на търновската конституция ние мислим, че никой съвестен гражданин и патриот не ще изпрочи никакви възражения.

Но търновската конституция има и друг един характерен белег, който е присъщ на всички буржоазни конституции, гласувани преди нея и намиращи се в действие по време на нейното създаване. Това е признаването на правото на собственост за свещено, неприкосновено, естествено и неотменимо право на човека. Чл. 67 от тази конституция гласи: „Правата на собственост са неприкосновени“. Същият характерен белег, разбира се, го има и проектът за конституция на г-н Никола Петков, в чл. 84 на който същата песен се пее на следния глас: „Частната собственост е неприкосновена“. Г-н Петко Търпанов в речта си също поиска, в новата конституция да се впише: „Правата на собственост са неприкосновени“.

Разбира се, че тази неприкосновеност не се отнася до собствеността въобще. Напротив, тя се отнася до собствеността на капиталите и богатите въобще, а съвсем не се отнася до дребните собственици — селяни и работници. Това поне ни говори историята от най-старо време до днес. И за да илюстрирам тази си мисъл, ще си послужа с един пример от древността и с примери от наше време.

Атинската конституция, за която говорихме вече, също така е признавала и гарантирала частната собственост, както и търновската конституция. Но в Атина имало много дребни земевладелци, деловите земя на които извънредно много намалявали поради увеличението на населението и затова те е трябвало да прикупват земя за изхранване на семействата си. Но понеже не им стигали пари, тези дребни земевладелци се обръщали за заеми към богатите евпатриди, като залагали земята си. Като белег, че заемът е сключен и че парчето земя е заложено за гаранция на изплащането му, служел парочно побит каменен кол, на който отбелязвали сумата на заема и срока на изплащането. И както свидетелствуват историците, по всички полета на атинската държава стърчели много нагъсто такива колове. Дребните земевладелци в повечето случаи не били в състояние да изплащат заемите суми и затова земите им преминавали в ръцете на богатите евпатриди.

Не е ли почти аналогична историята и у нас при режима на търновската конституция? И не ще ли бъде аналогична историята и при режима на една конституция, каквато ни предлага г-н Никола Петков?

Известно ни е, че дребната селска собственост, поради увеличаване на населението и по пътя на наследяването, бързо се раздробява на дребни стопанства и на още по-дребни парчета земя. Било за да увеличи собствеността си, било за да подобря и рационализира притежаваните парчета земя и производството от тях, българските селяни прибегваха също така до заеми било от частни лихвари, било от Земеделската банка, било от кооперации и пр. Но затова пък много често резултатите биваха както в древна Атина. Действително неприкосновената собственост на едрите земевладелци, търговци, индустриалци, банкери, банки, кооперации и пр. експлоатиращи „неприкосновената“ собственост на дребния земеделски стопанин. Такава често пъти биваше участва и на дребните търговци и занаятчии, независимо от това, че те са осъдени от историците като и стопанско развитие на принудително изчезване, не можейки да устоят на конкуренцията на едрите индустриални и търговски предприятия. Никакви закрила и никакво подпомагане не предвиждаше търновската конституция и нейната либерално-стопанска система за дребната, трудовата частна собственост. Никаква закрила и никакво подпомагане не предвижда за нея и проектът за конституция на г-н Никола Петков. Но затова пък капиталистическата частна собственост беше действително неприкосновена. Натрупана от ограбен труд на работниците от града и селото, тя можеше да се използва свободно така, както интересите на капиталиста диктуваха това, без да държи сметка за интересите на обществото.

А какво да кажем за безсобствениците, работниците от индустриалните, търговските, минните и други подобни предприятия и за селските ратаи? Търновската конституция, такава каквато беше създадена през 1879 г., въобще не се занимаваше с тази социална категория. Наистина по онова време у нас почти нямаше работническа класа и несправедливо би било да вменияме във вина на учредителите, че не са се занимавали и не са уредили правилно проблема за труда, макар икономическата революция която шествуваше тогава в Европа и беше извикала пролетариата на живот и като фактор в производството, да можеше да подсказва на прозорливите държавници, че трябва да се спрат и на този факт. Но тези смекчавщи знаят обстоятелства за учредителите не могат да оневинят днешните поколения на търновската конституция и съставителите на проекта на Никола Петков, които искат да се представят за сторонници на най-святата демокрация. Търновската конституция въобще нищо не

говори за труда, за трудещите се, за работниците. Една в 1911 г. в V Велико народно събрание, по предложение на социалдемократичните депутати, Министерството на търговията и земеделието е било преименовано на Министерство на търговията, промишлеността и труда. Излишно е да се обясняват причините за това от съществено значение изменение на търновската конституция. Достатъчно е само да се каже, че по онова време у нас е имало вече към 400.000 работници със семействата им, които са били организирани в социалдемократическите партии, синдикатите и пр.

Истината търновската конституция говори за лична свобода и неприкосновеност на жилищата, за неприкосновеност на кореспонденцията, за правото на подаване прошения, за свобода на словото, печата, събранията, сдруженията и пр. и пр. И човек би могъл да се заблуди и да каже, че не само за буржоазията са били тия права и свободи, но и за обедняващото селячество и за работниците са били предвидени те. Така ли е в същност това? Какви гаранции им в конституцията за тяхното спазване и за гарантирането им за всички, особено за трудещите се? Почти никъде!

И всеобщото изборително право също така не можеше да се използва от българските работници и маломисли селяни, защото те не бяха икономически независими. В един момент, когато на българския дребен селски собственик му казваха: „Ти можеш да избериш народните си представители и чрез тях можеш да смениш дори и министрите“, в този момент лихварите и кредиторите му можеха свободно да му вземат земята и земеделския инвентар. Когато това щото се каза на българския работник, т. е., когато му се даде изборително право, той можеше да бъде изгонен от капиталиста незаплатено и заменен в фабриката от друг работник, жена или дете. Заплахата, селянинът да остане без земя, къща и инвентар, а работникът — без работа, поставяха и единия, и другия под политическа зависимост на кредиторите и работодателите.

Така при търновската конституция, уж съществували личните и обществени права и свободи, трудовете обществени сили бяха поставени първо под икономическата, а след това и под политическата зависимост на господстващата буржоазна класа.

Веще ли също такава участ за трудещите се проектът за конституция на г-н Никола Петков, който обявява труда за свободен, а собствеността, включително и капиталистическата частна собственост — за неприкосновена? Та нима досега някъде трудът формално е обявяван за свободен и независим, та ипсe трябва пак формално да го обявяваме за свободен? Нима има слепи, които да не знаят, че свободният труд, признат или не формално, в капиталистическото общество в същност означава пълно икономическо робство и политическо безправие? Но по всичко личи, че тук не се касае за неразбиране. Тук имаме случай на пълна преднамереност.

Като обявява капиталистическата собственост за неприкосновена, г-н Никола Петков не веша ли в съзнателна съдба за трудещите се, като обявява труда им за свободен? Не иска ли той от нас чистото и просто да списваме загиващия капитализъм и да затайваме робските вериги на капиталистическата класа? Вместо да отиваме напред, не желее ли той да ни върне векове назад? Прочее, за г-н Никола Петков, с неговия проект за конституция, смело може да се каже, че той е човек, който не отива надалеч, а който иде от далеч! (Ръкоплескания)

Но за да имаме ясна представа за цялостния характер на търновската конституция и нейното копие — проекта на Никола Петков — не е безинтересно да споменем какво отношение имаше тя към въпросите за жената, за младежта, за поданиците, които не бяха от български народностен произход и пр.

Чрез своите изрични постановления или чрез пропуските да бъдат уредени някои въпроси при режима на тази конституция беше възможно да се откъсат политическите, а понякога и чиста граждански права на българските жени и младежи. Българските жени, представляващи половината от нашия народ, бяха лишени от възможността да вземат участие в управлението на страната ни. Младежите от 18 до 21 години също бяха лишени от тази възможност. Не бяха редки случаите, когато и българските поданици инородци и иноверци биваха лишавани от политически, на дори и от граждански права. А жените, младежите, инородците и иноверците не представляват ли процент, по-голям от 65%? А това не е ли отрицание на всякаква демокрация?

Но има „демократия“, които се въодушевяват от подобна демокрация и издигат в светия и поддржават на подобна „демократична“ конституция като търновската. Дали в същност това са демократи или са врагове на демокрацията, с чиято мъжа искат да си служат само за прикритие, е въпрос, на който вече лесно ще си отговорите.

И в заключение за характеристиката на търновската конституция бих попитал: какви грижи полагаше тя за народното здраве, за народната култура, за физическото възпитание на младежта, за подрастващите поколения изобщо и по-специално за майката и пр. и пр.? Отговорът е само един: никакъв!

Има намерение, че казаното дотук, макар и много самото и отнасящо се до най-съществените проблеми, е достатъчно, за да се добие ясна представа за истинския характер на търновската конституция и на всички проекти за конституции, които осъзнано и бяха подражавали. За времето си приемливо демократична, днес тя е вече остаряла, недемократична и противонародна. Нейното съдържание и форма далеч не съответствуват и дори са в непримирим конфликт с настоялите у нас политико-обществени промени, и за да се избегне всякакъв конфликт, налага се част по-скоро нейната отмяна. Но само като си помисли човек, че по нейната система тя може да бъде заменявана и отменявана само по волята на царя, т. е., ако той съгласи да свика за тази цел Велико народно събрание, едва ли би могъл да се въздържа и да не я квалифицира като една от най-реакционните конституции в света.

Българската работническа социалдемократическа партия, върна на своите социалистически идеи, стон на стъпанието, че търновската конституция трябва да бъде отменена и заменена с нова кон-

ституция, която да отрази идеите на новото време и да посеме за едината и гарантира правата и свободите на трудещите се, като, разбира се, държи сметки за действителността, т. е. и за другите съществени класи, които не само че още не са изиграли напълно своята роля, но могат да бъдат полезни за издигането на народното стопанство и за обществено-престроителството, като съобразят в нагъл интересите си към тези на трудещите се, които днес имат интереси, съвпадащи напълно с интересите на общественото развитие.

Г-жи и г-да народни представители! Известно е на всички ви, че след втората световна война работническата класа почти в цяла Европа и части в Азия и други континенти се домогва до овладяването на държавната власт, където сама, където в сътрудничество с близките до нея обществени слоеве. Съвременници сме на един невидан в историята на човечеството обществен и политически прелом. Борбата между разпадащия и либералистичен капитализъм, от една страна, и от друга, работническата класа, с нейните усилия за планиране стопанството и общо престроителство на обществото, дава отпечатък на целокупния обществен живот. Като оставим настрана СССР, където този етап отдавна е изживян, ние можем да посочим за пример Англия, Швеция, Норвегия, Полша, Чехословакия, Югославия, Румъния и други страни, където работническата класа се домогва не само до овладяването на държавната власт, но чрез основно изменение на цялата юридическа надстройка да санкционира и улеснява политическата и обществено-икономическата трансформация на целокупния живот в тези страни. В почти всички тези страни се създава законодателство, което променя коренно отношението на държавата и обществото към институти за собствеността, труда, данъчната система и пр. и пр. Почти повсеместно се създава или вече се създават и нови конституции, с които се цели закрепването и доразвиването на обществените наредби и институти, които са удобни и полезни за най-многочислената класа на нашето време — работническата класа, обединяваща работниците от града и селото.

Почти същият прелом се извършва и у нас. По-горе ние посочихме на началото на българската буржоазна революция, която беше дело и в която се оформи основната за онова време обществена класа — дребната буржоазия и селските собственици. Но след освобождението нашето народно стопанство попада под пълното влияние на капиталистическото развитие в останалия свят и се приближава все повече и повече и то същото до капитализма. Индустрията се разраства, у нас се създава истинска работническа класа. Преброяването през 1905 г. ни говори за чуждо-чуждостта на една компактна работническа класа от около 400.000 души, или за онова време от около 10% от цялото население. Тези тенденции все повече и повече се разширяват и днес имаме повече от 2 милиона наемни работници, заедно с членовете на техните семейства, или към 30% от българското население. Към тях като прибавим и огромния процент на българските селяни, чиято стопанства са сведени до минимални размери и се обработват изключително от членовете на техните семейства, дали ще бъдем далеч от истината, ако кажем, че повече от 70% от българските граждани са работници, чиято труд се експлоатират от капиталистите, или пък са работници, които експлоатират само своята земя?

Тази огромна маса от българския народ, към която можем сподобно да прибавим и дребните занаятчии и търговци, беше положена на една невидана икономическа експлоатация и политическа тирания, която продължи до 9 септември 1944 г. На тази дата обаче трудещите се извоюваха пълна политическа победа. Властта беше изгърбена от ръцете на монархическия институт и приближените до него дворцови камарил и буржоазно-фашистки клики, като премина напълно в ръцете на отечественофронтовското правителство на трудещите се у нас. Това правителство на 17 септември същата година обявя пред българския народ своята програма относно вътрешната, външната, стопанската, социалната, финансовата и пр. политика.

В тази програма, като се говори за вътрешната политика, между другото се споменава и за възстановяване на конституцията. И ето опозицията се позовава на този пункт от програмата, за да оправдае своето становище за демократичността на търновската конституция и да обоснове искането си за нейното възстановяване. — „Отечественият фронт“ е искал възстановяване на конституцията, а тя не може да бъде друга, освен търновската конституция, защото на 17 септември 1944 г. не е имало друга конституция. И щом Отечественият фронт е искал възстановяването ѝ, тя не може да не бъде демократична“ — казват опозиционерите.

Така ли е в същност това и прави ли са опозиционерите? Нека най-напред на формален довод в последните противопоставим също така един формален довод: в програмата не се говори изрично за търновската конституция, и в една реплика с г-н Никола Петков другарката Цола Драгойчева обясни, че нарочно не е писано „търновската“, защото никой не е имал намерение именно нея да възстановява.

Но това не е най-същественото. В програмата има други постановления, които повече от категорично говорят за волята на съставителите на тази програма. Така например, в програмата от 17 септември 1944 г. се говори: за политическо, културно и правно издигане на лицата от двата пола; за престроителство на държавата съобразно свободно проявената народна воля; за народен съд над виновниците за катастрофата на България; за конфискация на имотите на незаконно забогателите чрез списуване или политическо; за учредяване на министерства на социалната политика, народното здраве и пропагандата; за отделение църквата от държавата; за демократизиране на войската; за премахване на социално вредното посредничество и обществено организиране на вноса и износа; за премахване на частните стопански монополи и обявяване за държавни онези, които не могат да се премахнат; за учредяване държавни монополи за тютюна, застрахователното

дело и др.; за кооперативно обработване на земята; за снабдяване безимотните селяни с земя; за ограничаване максималния размер на земята площ, която една земеделец-стопанин може да притежава; че земята трябва да принадлежи на тези, които я обработват; за въвеждане прогресивно-подоходен данък и прибягване до земи върху основата на личната способност на лицата и пр. и пр.

Кой би могъл да каже, че много от тези проектирани реформи не са вече дело?

Съгласно свободно проявената воля на българския народ, монархията биде заменена с републиката; премахнаха се ограниченията в политическите и граждански права на гражданите от двата пола; създаде се закон за поземлената реформа; закон за кооперативното обработване на земята; закон за прогресивно-подоходния данък, закони за застрахователния и тютюневия монопол; закон за еднократния данък; закон за конфискация имотите на незаконно забогателите; закон за народен съд и пр. и пр. Гласуваха се и много закони в защита на труда и за подобряване на народното здраве.

Но гражданите все още се питат: няма е достатъчно направеното, за да се справим с всемогъществото на капитализма и защо да не осъществим програмата на Отечествения фронт от 17 септември докрай? Няма селяните и работниците още трябва да останат икономически зависими от лихварите, кредиторите, бирниците, работодателите? Няма „неприкосновената“ собственост на селянина трябва да се остави да бъде илюжкована от кредитор и бирници? Няма трябва повече да се позоволи на работодателя да разполага със съдбата на работника? И докога неприкосновената собственост на капитала ще бъде оставена свободна и покровителствува дори и тогава, когато тя се използва явно противобществено?

Всичките тези въпроси и най-вече поставените по-горе въпроси от програмата на Отечествения фронт чакат и трябва да получат цялостното си разрешение в положителен смисъл на думата.

Но кой може да каже искрено, че те могат да получат своето разрешение и право да бъдат санкционирани, ако търновската конституция биде запазена? Кой въпрос от питанните по-горе из програмата на Отечествения фронт от 17 септември 1944 г. може да получи положително разрешение при възстановяване на търновската конституция и при нейното запазване? Очевидно нито един! Тогава кой здрав разум може да допусне, че при наличието на така проектираните държавно-устройствени, икономически, социални и други реформи в тази програма съставителите ѝ са могли да помислят за възстановяване на търновската конституция? Много естествено е, че съставителите на програмата на Отечествения фронт са имали пред вид не възстановяване на търновската конституция, а възстановяване и създаване у нас на конституционен режим, и то при една конституция, която да отрази предвидените в същата програма реформи. (Ръкоплекания)

А това може да стане след настъпните дълбоки обществени промени у нас, като и формално се отмени търновската конституция, а вместо нея се създаде една нова конституция, която, като отрази станалите икономически и политически промени в нашето общество, да организира общественно-производителните сили и фактори в производството, за да може да даде могъщ тласък на стопанството, което ще доведе до общо благоденствие за всички. (Ръкоплекания)

Така поставяйки въпроса, ние, социалистите, смятаме, че проекто-конституцията, която разглеждаме сега, най-добре ще отговори на нуждите на живота и най-правилно ще отрази интересите на огромна част от българския народ — трудещите се.

Г-жи и г-да народни представители! Преди да пристъпя към разглеждане проекто-конституцията, нека само с няколко думи да отговоря на г-н проф. Петко Стоянов, който твърди, че при изработване на проекто-конституцията никой не е питал народа.

Вярно ли е това твърдение на г-н професора? Известно е, че първоначалният проект за конституция е дело на Националния комитет на Отечествения фронт. И в името на този проект се проведе цялата предизборна кампания за Великото народно събрание. Народът в огромното си болшинство даде доверие си на Отечествения фронт в тези избори и по този начин одобри проекта. Този проект и неговите основни принципи бяха възприети от парламентарната комисия, която Великото народно събрание избра и която изготви разяснителен днес проект за конституция. Нещо повече: преди комисията и в комисията бяха изслушани масовите организации, отделни дружества, институти, учреждения, частни лица и специалистите. Опозицията също така имаше пълната възможност да вземе участие при изработването на проекта. При това положение преследено ли ще бъде, ако се каже, че народът взе пълно участие в изработването на конституцията и даже в големата ѝ част я е вече одобрил? (Ръкоплекания) Да се твърди обратното, както г-н проф. Петко Стоянов, говори за липса на всякаво уважение към читателите, за които се пише.

Но я да видим какво участие е взел народът при изработването на проекта на г-н Никола Петков, зад който стои честимено и г-н професорът. Не поиде ли той като пощен разблъск, както се казва в свателския, т. е. изневиделица и при пълна тайна? Народът нищо не знае за неговото съществуване, а камо ли пък да е взел участие при неговото изработване. Ето ви един проект, за който важат думите на г-н Петко Стоянов, че народът никой го не пита.

Г-жи и г-да народни представители! Макар че проекто-конституцията на е достатъчно известна и че по нея се изказаха вече много мнения, позволете ми набързо да направя един, макар и кратък, преглед и оценка на нейните основни принципи.

Прочее, кои са те? Ето най-важните от тях:

1. Република, вместо монархия. Левски се бореше за „чиста и свята република“ и смяташе за врагове на отечеството враговете на

демократичната република и искаше за тях смъртно наказание. Ботев недвусмислено се обяви срещу всички „царове земин“ и „дари и капиталисти“ и нарече почтита към царя „свещена глупост“. Същият нарече прехода от монархията през конституцията към републиката исторически факти и същини, които признава всеки ум, който признава прогреса на човечеството. Бенковски изрази омразата си към монархическия институт, като, наблюдавайки пожарищата през Априлското въстание от върха на Балкана, се провикна: „Сега чак забих ножа право в сърцето на султана!“ Такива идеи изповядваха почти всички наши възрожденци. Такива идеи изповядваха всички прогресивни партии у нас след освобождението. Паметни ще останат борбите които водеха против монархията и личния режим големите покойници: Янко Сакъзъв, Димитър Благоев, Александър Стамболийски, Найчо Цанов и др. Такива идеи в последните години изповядваше и почти целият български народ. Така само може да се обясни изборният резултат по случай референдума за републиката, произведен на 8 септември 1946 г. — от гласували 4.129.544 души само 175.000 бяха за монархията и 3.832.000 — за републиката.

Така спонтанно изразената воля на българския народ и полза на републиката, много естествено, намира отражение още в чл. 1 от проекто-конституцията, където се казва: „България е народна република...“ Вместо един почти неограничен монарх, съсредоточил в ръцете си цялата власт, която в свой интерес винаги можеше да противопостави на народа, ние ще имаме един председател на републиката, избран от своя народ, и то само за определено време. След своя избор председателят на републиката се кълне, че ще спазва законите, конституцията и че ще се ръководи само от интересите на народа. За разлика от монарха и някои председатели на републики, и особено за разлика от председатели на републиката, които, както го иска нашата опозиция, председателят на републиката, по новата конституция, не ще може да законодателятства с наредби-законови, не ще може да сключва тайни договори с чужди държави, не ще може да разтурва Народното събрание и пр. и пр. против волята на народа. И като си гарантира, че председателят на републиката ще защита законите, конституцията и народния интерес, ятва неговата отговорност за делата по управлението му, т. е. той не е неприкосновен.

В противовес на този председател на републиката, който четни ограничена си власт от Народното събрание, т. е. от народа, и който не може да извършва никакви актове против волята на народа, опозицията, чрез проекта на г-н Никола Петков, ни поставя на виднието един председател на републиката, който свиква Народното събрание и открива сесията му, насрочва изборите за обикновено и велико Народно събрание, назначава и уволнява министър-председателя и министрите, подписва законите, разпуска Народното събрание, представлява държавата в международните отношения, сключва договори с другите държави, обявява война и сключва мир, упражнява правото на помиляване, представлява държавата, упражнява върховен надзор над правителството и пр. и пр. Всичките там добавки за някои от тези случаи — като: по доклад на министър-председателя, по доклад на Министерския съвет, с одобрение на Народното събрание, със съгласие на Народното събрание и пр. и пр. — се явяват като вторични условия, а де факто и на преден план е подчертана ролята на председателя на републиката, който, съгласно чл. 11 от същия проект, е орган на върховната власт наравно с обикновеното и великото Народно събрание.

Е, г-да народни представители, всред тези нови и прерогативи на този председател на републиката не съзряте ли образа на царската корона? Не създават ли се предпоставки за създаване на нов личен режим и не ще ли се излюпи той от подобна конституция, както шилето се излюпи от янцето? Та няма българският народ даде толкова много жертви, за да замени царя с председател на републиката, силен като царя? Народът, след съедините си в своите собствени ръце, не желае да споделя властта с никого друг. Той не желае подобен нов господар. (Ръкоплекания от мнозинството)

2. Народен суверенитет и неделимост на властта. Един от основните елементи на съвременната държава е върховната държавна власт или, както се казва, суверенитетът. Къде има своя произход тази власт и кому принадлежи тя?

По-рано, та дори и до наши дни, някои учеха, че държавната власт произлиза от бога и сам бог определя лицето и института, които в дадена страна следва да бъдат облечени с нея. През XVII и XVIII век във Франция казваха: „Кралят на Франция дължи своето кралство само на бога и своя меч.“ Людовик XV е казал: „Аз дължа короната си само на бога, а Людовик XIV сам е напишал в мемоарите си, че от бога, а не от народа е изворът на властта му и само пред него, пред бога, царете са отговорни. Японск е императори и конституционалисти и до наши дни поддържаха същата теория. Разбира се, тези императори и крале, като са поддържащи, че властта им произлиза от бога, не са се срамували да казват, че бог именно на тях е предоставил упражнението ѝ.

Търновските учредители, може да се каже, че кълчат по този въпрос, т. е. те нито казват, откъде произлиза властта, нито казват, кой има право да се разпорежда с нея. Но в търновската конституция има елементи, които говорят в полза на това архаично схващане за държавната власт — че има божии произход и че бог е огласил царя да разпорежда с нея. Така, съгласно чл. 34, царят се кълне в името на бога и завършва клятвата си с думите: „Бог да ми е на помощ“ — което значи, че той не се уповава на народа, а очаква помощ, т. е. сила, власт от бога.

Съгласно чл. 8, лицето на царя е свещено и неприкосновено, което пък значи, според схващанията на Людовик XIV, че той не отговаря пред закона и народа, а само пред бога, защото от него черпи властта си. Не е случайно заглавието на глава втора от търновската конституция, която говори за царската власт, а чл-

рове 5, 9, 11, 12, 13 и 17 от същата глава обявяват царя за върховен представител на държавата вътре и вън от страната, за върховен началник на всички въоръжени сили и че нему принадлежи законодателната, изпълнителната и съдебната власти, при известни незначителни условия и ограничения. При това положение преследено ли ще бъде, ако се каже, че търновската конституция не е много чужда на идеята, че властта принадлежи на царя и че тя има божествен произход?

Днес обаче из съществуваша спор, откъде произтича и кому принадлежи държавната власт. „Началото на всеки суверенитет се корени преди всичко в народа“, казва „Декларацията за правата на човека и гражданина“ от 1789 г. и „принадлежи на народа“, добавя конституцията от 1791 г. Това начало, че държавната власт произтича от народа и принадлежи на народа, днес е възприето от почти всички конституции, като се почне от тези, създадени след Великата френска революция, та се стигне до най-модерните конституции, създадени след двете световни войни.

Точно това начало е възприето и от проекто-конституцията, чл. 2 на която гласи: „В Народната република България цялата власт произтича от народа и принадлежи на народа“. И трябва да каже, че по този въпрос поне досега открито не е повдиган спор. Формално дори проектът на г-н Никола Петков утвърждава този принцип. Но ако се вземем по-внимателно в този проект, ще съзрем известно отклонение от него. И това отклонение е от естество да обърне принципа надолу с главата. В що се състои то?

В проекта за нова конституция е казано, че Народното събрание е представител на народа и е върховен орган на държавната власт. В проекта на г-н Никола Петков обаче се говори за власт на органи, учредени от конституцията, и за такива се изброяват в чл. 11, освен Народното събрание, още и Великото народно събрание, председателят на републиката, Министерският съвет и съдилищата. А чл. 8 от същия проект обявява съдебната власт за независима в цялата нейна ширина, а нейният орган, Върховният касационен съд, може чисто и просто да отменя законите, гласувани от Народното събрание, щом като той ги намери за противоконституционни. Не се касае, значи, за съдиите и за тяхната независимост и несменяемост, а чисто и просто съдебната власт се издига над Народното събрание, т. е. над народа. Един съд, състоящ се от висши магистрати-бюрократи, нямащи нищо общо с народа, ще може да отменява законите, които народът иска и Народното събрание е гласувало.

Какво остана от формално провъзгласения принцип в проекта на Никола Петков, че властта произтича от народа и принадлежи на народа? Явно е, че изключенията отменят самото правило. Но, както казахме, по този въпрос не се спори открито. Спори се обаче по въпроса за разделението на властите.

Опозиционните вестници „Народното земеделско знаме“ и „Свободен народ“ общо изразиха следната мисъл: „Класическото разделение на властите, провъзгласено от Монтескиньо и възприето във всички демократични конституции, а така също и в търновската конституция, се пренавърна напълно... С това се поставя кръст и на народните свободи в България“.

Така писаха те, обсъждайки проекта за нова конституция, който разглеждаме сега. Но истина ли е това?

Преди всичко не е вярно, че учението на Монтескиньо за разделението на властите е останало и до днес класическо, а особено в оная форма, в която той го обяви. Според Монтескиньо, нямаме единна власт, а три напълно автономни власти. Това учение обаче е отречено още навремето си от Жан-Жак Русо и то не се споделя от почти никого. Напротив днес пак почти единодушно се твърди, че държавната власт е една единна и неделима, която се проявява в три различни функции: законодателна, изпълнителна и съдебна. И според г-н проф. Баламезов терминът „разделение на властите“ съдържа следните две грешки: първо, държавната власт е единна, а се говори за власти; второ, държавната власт е неделима, а се говори за разделение.

На второ място, не е вярно, че принципът за разделение на властите е възприет от всички демократични конституции, включително и търновската. Този принцип, независимо от това, че е неправилен, не е бил възприет от нито една парламентарно-демократична конституция. Възприет е бил само в конституцията на Северноамериканските съединени щати от 1787 г. и конституциите на Франция от 1791 и 1793 години, които са отдавна отменени, или по-точно — последната не е била въобще прилагана. Той не е бил възприет и от търновската конституция, и още повече във формата, очертана от Монтескиньо. Последният считаше, че трите автономни власти трябва да принадлежат на три напълно различни титуляри и че свободата автоматически изчезва, щом две от властите попаднат в ръцете на един и същ титуляр. А по търновската конституция цялата власт и в трите й функции принадлежеше чисто и просто на царя, както това не един път изтъкнахме по-горе.

3. Правова държава. „Държавата, която е създадена закона, казва Дюги, е задължена да защита тоя закон, докато той съществува. Тя може да го отмени или да го измени, но докато той е в сила, администраторът и съдията са длъжни да го прилагат такъв, какъвто е“.

До тази идея за господството на закона се е дошло след дълги борби, и най-напред в Англия през XVII век. През следващото столетие тази идея се налага и в континента. Оттам е проникнала и в търновската конституция, но не в цялата й ширина. Неприлагането на тази конституция и възможността да се издават наредби-законови не от законодателната власт напълно нарушаваша чувствително този принцип.

С проекта за нова конституция безусловно, последователно и твърдо е възприета идеята за господството на закона, т. е. за правната държава. В чл. 5 на същия проект е казано: „Народната република България се управлява точно според конституцията и законите на страната“. Съгласно конституцията и законите в страната трябва да управляват всички администратори, като се почне от пред-

седателя на републиката, мине се през Министерския съвет и се стигне до най-низшите органи на изпълнителната власт. Всички те са отговорни и наказателно, и граждански за неспазването на законите. Бронята на свещеност и непрекосновеност не пази никого. Съдилищата също така се длъжни да прилагат точно законите. Те нямат право да ги тълкуват и, намирайки ги за противоконституционни, да ги отменяват. Това може да върши само Народното събрание. Прочее Народното събрание, като законодател, и издаваните от него закони имат пълно върховенство в страната.

4. Абсолютна политическа демокрация. Един именит наш професор, специалист по класическа литература и претендиращ да познава древността, преди няколко години в една своя сказка заяви, че в древна Атина имало демокрация, демокрация... до абсурд. Аз имам възможност преди малко да ви кажа някои неща за демокрацията в Атина, от което се вижда, че твърдението на г-н професора е абсурд.

Поклонниците на търновската конституция у нас твърдят, че тя е една от най-демократичните конституции и че възприетата в нея разделение на властите обезпечавала пълна свобода на гражданите. Аз изтъкнах вече аргументи, от които се вижда, че и това твърдение е абсурд. Но тези поклонници отиват и по-нататък и твърдят, че проектът за нова конституция ще убие всяка демокрация и създава почва за диктатура и тоталитарен режим. Истина ли е това?

Както изтъкнах вече по-горе, при режим на търновската конституция, било поради изричните й разпоредби, било поради пропуск да се уредят изрично някои въпроси, беше възможно — и това на практика беше така — да бъдат лишени от политически права жените, младшите от 18 до 21 година и понякога и при известни условия българските поданици от чужд народностен и верски произход. Не по-малко от 45% от българските граждани бяха лишени от възможността да вземат участие в управлението на страната. Такава беше прехвалената демокрация в търновската конституция.

След 9 септември обаче получиха пълни права и бяха изравнени напълно с българските граждани-мъже: жените, които отдавна бяха наелзли в икономическия и културен живот и фактически се бяха изравнили с мъжете; младежите, които повече от всички и първи от всички поведоха борба срещу фашизма у нас и гониха хитлеристите чак до скривалищата им в Германия; и всички български граждани от чужда яра и народност, които също така дадоха не малък дял в борбата срещу германските окупатори и българския монархо-фашизъм.

Това положение на фактическо изравняване на всички български граждани, без разлика на пол, яра и народност, много естествено, трябва да намери отражение и в новата конституция. И то не виждаме, че съгласно членове 2 и 3 от същата, цялата власт произтича от народа и принадлежи на народа, че народът осъществява тази си власт чрез избори и чрез допитване и че избиратели и избираеми са всички български граждани без разлика на пол, народност, раса, вероизповедание, образование, занятие, обществено произхождение и имотно състояние, стига да са навършили 18 години. Мъжете, жените, младежите; българите, евреите, турците, циганите, армените и пр.; християни, израелтяни, мюсюлмани, вярващи и невярващи и пр. и пр. ще вземат в бъдеще, както това е от 9 септември насам, равен дял в управлението на страната ни: пряко — по въпросите, по които ще има допитване, и косвено — чрез своите избраници в общинските, околийските и областните съвети и най-вече чрез Народното събрание. Чрез Народното събрание българският народ ще управлява държавната власт и ще контролира всички органи както на изпълнителната, тъй и на съдебната власт. Чрез своя върховен представител, Народното събрание, народът ще гласува законите. Народното събрание само ще дава за тях тълкуване, задължително за всички; ще избира председателя на Министерския съвет, ще избира първите председатели на Върховния касационен съд и Върховния административен съд и главния прокурор на републиката; ще одобрява всички сключени от правителството международни договори, ще решава въпросите за мобилизация, военно положение, война и мир; ще избира председател на републиката и пр. и пр.

С други думи казано, народът посма сам в своите ръце собствената си съдба и сам ще кове бъдещето си. Такава идеална демокрация не може да бъде посочена в миналото. Тя може да бъде само идеал за бъдещето.

5. Към стопанска и социална демокрация. Както вече казах, търновската конституция от 1879 г. не споменаваше абсолютно нищо за труда, но обявяваше частната собственост за неприкосновена. В резултат на това се получи, че капиталистите поставиха в пълна икономическа зависимост работниците както от града, тъй и от селото. Трудът на работниците беше най-безбожно ограбван, а нивите на селяните биваха продадени от сдъни-изпълнители, държавни и общински бирници и пр. за техните задължения и данъци. А в това време индустриалци, търговци, банкери и тям подобни трупаха капитали и монополизираха производството и размяната. Съществуваша прекрасни условия под слъжката на търновската конституция за ограбване на трудещите се в полза на отделни съсловия и дори отделни единици.

На 9 септември и след това народната власт осъществи мероприятия, за които имам вече възможност да говоря, с които се цели турнето край на тази позорна и противочовешка система. Осъществяните мероприятия в областта на стопанската и социална политика коренно промениха отношението на държавата и обществото към труда на трудещите се и към собствеността на капиталистите. Тези справедливи начала намират място и в проекта за новата конституция, която, след нейното приемане, ще даде възможност за тяхното доизпълнение и закрепване.

Една работническа песен казва, че „всичко плод е на ръката“, а един виден икономист нарича труда „баща на всички земни блага“. И наистина това е така. Няма материално и духовно благо, което не е плод на краищата да не е плод на физическия и умствения труд. И въпреки всичко това човешкият труд е бил ограбван в продължение на хилядолетия. Творецът на блага, трудещият се, е бил лишаван от

най-важните блага. Но днес вече не е така. В пълна хармония с действителността и със стременията на българския народ, проектът за новата конституция признава труда за основен общественостопански фактор и държавата ще полага особени грижи за него. Трудът е признат за основно право на гражданина, и държавата е длъжна да му осигури това право. Позорът на капиталистическото общество да има гладувачи безработни, когато има преситени безделници, ще бъде премахнат при режима на новата конституция. Затова, наред с задължението си да обезпечи работа за всички, новата държава провъзгласява труда за дълг и чест за всеки работоспособен гражданин. Както всеки има право на труд, така също всеки е длъжен да се ангажира с общественостопански труд. Но, казва Енгелс: „Производителният труд, вместо да бъде средство за поробване, да стане средство за освобождение, като предоставя на всяка личност възможността да се развива във всички направления и да проявява всичките си способности, както физически, така и духовни. Трудът от тежко задължение трябва да се превърне в удоволствие.“ А за да може това да стане, т. е. трудът да бъде чест, удоволствие, щастие, необходимо е, и новата конституция предвижда: намаляване на работното време, платен ежегоден отпуск, право на почивка, физкултурни и културни занимания, почивни летни и зимни домове и пр. за работниците, а за децата им — детски градини, детски домове, детски клубове и наред в всичко това — пенсии и осигуровки за случай на злополука, инвалидност, болест, майчинство, старост и смърт. Трудещият се добива възрастта, че той, който твори блага, е обезпечен за себе си и за семейството си и затова в труда той ще намери истинското си щастие, за което са мечтали мнозина и са го търсили всякъде другаде, но не и в труда, който при благоприятни условия действително може да направи човека щастлив. С тези права — разбира се само по себе си — се ползват всички български граждани, без разлика на пол, вяра и народност.

Имайки толкова правилно отношение към въпросите на труда, новата конституция има също такава правилно отношение и към въпросите за собствеността.

Премахването на частната собственост, особено на частната собственост върху земята, днес и може би за дълго време е невъзможно. Но това не значи, че капиталистическата частна собственост не може и не трябва да бъде поне ограничена и поставена в служба на колективна. Капиталистическата и особено монополистическата частна собственост трябва да бъде ограничена, а там, където общественият интерес повелява — да бъде национализирана. По този път днес вървят почти всички културни народи. Потребно ли е да се споменава за решителната национализация, която се върши в Англия и където вече се заговаря дори за национализация на земята, която там, за разлика от нас, отдавна вече е узряла? По този път на културните народи ще върви нашата държава при режима на новата конституция. Държавна, общонародна собственост ще бъдат мините и всички природни богатства в недра на земята, водите, съобщителните средства и радиоразпространението. Общонародната, обществената и кооперативната собственост ще бъдат поощрявани и подпомагани; частните монополни съглашения и сдружения ще бъдат премахнати; капиталистическата собственост ще може да бъде отчуждавана за държавна и обществена полза, като цели клонове от индустрията, размяната, транспорта и кредита ще могат да бъдат национализирани; изобщо капиталистическата частна собственост не ще може да бъде използвана във вреда на обществото. Външната и вътрешната търговия ще се направляват и контролират от държавата, а може да бъде въведено и изключително право за държавата да произвежда и търгува с някои предмети, които имат съществено значение за народното стопанство. Явно е, че тези ограничения се отнасят до капиталистическата и общественостопанската частна собственост, а не до частната собственост въобще. Напротив, частната собственост и нейното наследяване, както и частният почин в стопанството се признават и защитават от закона, а придобитата чрез труд и спестовност частна собственост и нейното наследяване се поставят под особена закрила. Цял се отнася обаче до частната собственост върху земята, там проектът-конституцията е категорична — земята принадлежи на тези, които я обработват. Разбира се, не е достатъчно само да „използват за прехрана“, както се казва в проекта на г-н Никола Петков. Необходимо е да я обработват лично или чрез семействата си, а не да я дават под наем или по друг начин да я експлоатират и да се прехранват от нея, без да я знаят къде е. И наистина земята, която с право наричат майка на всички земни блага, дава най-обилен плод, когато е оплодена от труда на нейния вечен любимец — здравеняка селянина.

Явно е, че новата конституция, особено в отдела ѝ за общественостопанското устройство, има компромисен характер, т. е. долавят се и се изразяват породените тенденции към едно ново общество и ново разпределение на богатата, но здраво се държи сметка и за настоящето, оиреч за интересите на онези обществени категории, които, макар и притежатели на по-големи средства за производство, са полезни както за заздравяването на пострадалото от войната стопанство, така и за неговото трансформиране за създаване благоденствие за всички.

И за да не се допусне никакво стълкновение, което би било вредно, между интересите на производителните слоеве, конституцията предвижда изработването на общ народостопански план за нашата индустрия, за търговията, за земеделието, за занаятите, а така също и за реализирането на социални и здравни общественополитически мероприятия. Държавата, явно е, не желае да остане ням зрители на съществувашите отношения между нейните граждани. Напротив, тя се активно намесва и покровителства трудещите се и тяхната собственост, като контролира и прави общественостопанската капиталистическата частна собственост, като разпределя справедливо данъчните тежести и пр. и пр. А това е залогът, че от абсолютна политическа демокрация ще преминем към пълна стопанска и социална демокрация. Тогава човекът ще бъде освободен от експлоатацията на човека

и ще стане свободен и равен на себеподобните си. (Ръкоплескания от мислещите)

6. **Права и свободи.** Въпросът за правата, свързани със свободата на човека изобщо, е почти толкова стар, колкото е стара и самата човешка история. Известна е още фразата на Сократа, че „по-скоро вселената би могла да бъде без слънце, отколкото републиката без свобода.“ В „декларацията за правата на човека и гражданина“ от 1789 г. се казва, че хората се раждат с еднакви права и свободи, а безсмъртният Петюфи изпя безсмъртния стих, че „За свободата и живота би си дал“. А на кого не е известно, че нашите хайдутини от Възраждането и партизаните умираха с думите „Свобода или смърт“?

Този идея за свободата намери израз в почти всички конституции след Великата френска революция, намери израз и в търновската конституция. В нея — търновската конституция — се говори за свобода на печата, за свобода на словото и събраната, за свобода на сдруженията, за неприкосновеност на личността, жилището и кореспонденцията и пр. и пр. Но независимо от това, че тези права и свободи си оставаха една празна приказка, защото нямаше никакви достатъчни гаранции за тяхното осъществяване, необходимо е да се каже, че търновската конституция ги прокламираше при известни условия и ограничения. Печатът е свободен, казва тази конституция, но делата по печата се съдят по закон; гражданите могат да се събират мирно и без оръжие, като събраната на открито се подчиняват на полицейските правила; българските граждани имат право да се сдружават, стига тия сдружения да не са противотърговски, противобществени, противополитически и против добрите нрави; кореспонденцията е неприкосновена, но отговорността за това се определя по особен закон; жилището е неприкосновено, но претъргования могат да стават съгласно законите; наказания не могат да се налагат, освен установените по закона и пр. и пр.

Явно е, че търновската конституция не е възприела принципа за свободата в абсолютен смисъл. Напротив, всичките свободи са свити в рамките на обществения интерес и в рамките на закона. Та не може и да бъде другояче. Още „Декларацията за правата на човека и гражданина“, която обявя, че хората се раждат свободни, постановя, че свободата се състои в това, че може да се върши всичко, що не вреди другиму, и че свободата е ограничена от правата на другите и че това ограничение може да се определя от закона. Интересите и свободата на колектива стоят над интересите, правата и свободата на индивида.

Този принцип е възприет и от новата конституция, но правата, свързани със свободата на индивида, са разширени и гаранциите за тяхното осъществяване са по-големи и сигурни. Така; българските граждани без разлика на пол, вяра и народност са равни пред законите; гражданите имат право на труд, почивка, платен ежегоден отпуск, пенсия, осигуровка; гражданите имат право на закрила в чужбина, на образование, на сдружения, на събрания, митинги и манифестации; на гражданите се гарантира свободата на словото и печата; незаконнороденият гражданин има еднакви права с законнородения; гарантирана е за гражданите свободата и неприкосновеността на личността, жилището и кореспонденцията и пр. и пр.; гражданите имат право да подават молби, петиции и, най-важното — могат да дават в съд за престъпление всеки орган на власт, който не спазва законите, макар да не са лично заинтересовани, което е една от гаранциите, че законите ще бъдат защитени и правата на гражданите не ще бъдат увреждани. Но най-сигурната гаранция за народните правдини е самият народ, който е носител на цялата власт и пред него са отговорни всички. Би ли могъл да се допусне парадоксът, народът, носител на властта, да не защита своите права и свободи?

7. **Отделяне на църквата от държавата.** Историята на човечеството е пълна с най-драматични събития из борбата за надмощие между църквата и държавата. Царе са покорявали папи, папи са приемали на поклонение силни царе. Новото време също така е изпълнено с борба за освобождаване на държавата от влиянието на църквата, а най-вече за освобождаване училището от религиозно влияние. Това се дължи на обстоятелството, че почти винаги и почти навсякъде църквата е играла роля спъваща духовния прогрес и е способствувала за затвърдяване икономическата несправда. Затова Маркс нарече религията опиум за народа, а Жорес я окачестви като песен, която приспива човешката мизерия. Затова и трудещите се днес повсеместно се стремят към освобождаване от влиянието на църквата.

За разлика от търновската конституция, която подчинява държавата в църковно отношение на Светия Синод и която забранява да се образуват сдружения вредни за религията, проектът за нова конституция обявява отделянето на църквата от държавата, като въвежда гражданския брак и обезпечава пълна свобода на съвестта и вероизповеданията на гражданите. Държавата не е враг на църквата и вярата въобще, напротив — като се отделя от църквата, тя гарантира на последната и на вярващите пълна свобода. С това се узаконява принципът, че вярата е въпрос на отделната човешка съвест. Всеки е свободен да вярва или да не вярва. Вярващите могат да имат своя църква и духовенство, но не бива чрез религиозното възпитание в училището, задължителен църковен брак и забрана на противорелигиозни организации да се влияе върху съвестта на гражданите. Затова образованието у нас ще бъде светско, с демократичен и прогресивен дух, бракът ще бъде граждански, а противорелигиозното чувство и убеждение не ще бъдат пречка за упражняване на всички права.

8. **Самоуправление на областите, околните и общините.** Съгласно чл. 55 от проекта за нова конституция, територията на Народната република България се дели на области, околини и общини, които се

управляват по принципа на самоуправлението. Областните, околийските и общинските народни съвети се избират направо от народа и управляват местните дела на областите, околийските и общините. Най-малко един път в годината те дават отчет за делата си направо пред избирателите. Областта, околията и общината, като ведомство и юридическа личност, са напълно отделени от държавата. Те могат да бранят дори пред съда правата си срещу държавата и пр.

Но не трябва да се забравя, че областта, околията и общината са учредени с закон от държавата, която им определя кръга на компетентността, обществените служби, упражняване на публична власт и пр. и че тези публично-правни тела, освен грижите за местните интереси на гражданите, има да изпълняват и известни държавни функции по простата причина, че те са част от територията и част от населението на общата държава. Невъзможно и недопустимо е, интересите на областта, околията и общината да влязат в конфликт с интересите на държавата и при такива случаи те да се поставят по-горе или наравно с властта на държавата. Ето защо областните, околийските и общинските съвети са и органи на държавата и съдействуват на държавата за осъществяване на общия народостопански план и за всички социални, здравни и културни нейни мероприятия.

Ето по такъв начин новата конституция съчетава принципа за централизма с принципа за самоуправлението на областта, околията и общината, като напълно защита и запазва последния принцип.

9. Разказът е престъпление и е във от законите. Теорията, че има народи и раси висши, които са предопределени от бога да господствуват над другите, е също така много стара. Най-много данък на нея са платили германците. Бисмарк считаше славяните за тор за германската нива, а Хитлер смяташе, че германците са определени от провидението да господствуват над целия свят и затова той му обявя война. И войната го опроверга, но всичко това беше за сметка на германския народ. Голям данък обаче платиха и нашите фашисти преди 9 септември на тези предвзети идеи. Не само че бяха отнети политическите и дори гражданските права на българските евреи, но със съдействието на властта се вършеха светотатства, гонбежи, побоища и убийства. Гражданите бяха заставяни насилно да променят вярата си и имената си!

За честта на българския народ обаче трябва да кажем, че той е демократичен и веротърпим и затова винаги е гледал на инородците и инородците български поданици като на свои братя. Това негово отношение не може да не намери израз и в новата конституция. И ние виждаме, че съгласно нея избиратели и избираеми са всички български граждани без разлика на вяра и народност; че българските граждани сами и свободно определят народността си и са равни пред закона, като имат право да се учат на своя майчин език и да развиват националната си култура. На всички български граждани се обезпечават свобода на съвестта и вероизповеданието. Никакви привилегии, основани на верска или народностна принадлежност, не се признават.

Но най-важното е, че всяка проповед на расова, национална или религиозна ненавист се забранява и се наказва от закона, т. е. обявява се за престъпление и се поставя във от закона.

А в това време в една прехвалена демокрация белите линчват безпощадно черните, и съдилищата, разбира се, оправдават белите.

Прочее, колкото по-напред сме ние с нашата човешка демокрация!

10. Науката и изкуството в служба на народа. Като наблюдава човек какво става днес у нас, как науката е направила съюз с народа, как изкуството се поставя в служба на народа, и като чете членове 70 и 71 от новата конституция, не може да не си спомни за огромните усилия на великия покойник Златаров за популяризиране на науката и изкуството, за тяхното приобщаване с масите и за поставянето им в служба на великата човешка заедница; не може да не си спомни и за пророческите думи на Ласал, които той плесна в лицето на императорските сълзи: „Само две неща са останали велики във всеобщия упадък, който, за дълбокия познавач на историята, е обхванал всички органи на европейския живот. Две неща са останали свежи и плодотворни в сред бавното лицеене на егизма, който е проникнал във всички жили на европейския живот: науката и народът, науката и работниците! Единствено съюзът на двете може да оплоди с нов живот утробата на сегашното европейско състояние — съюзът на науката с работниците, на тези два противоположни полюси на обществото, които, ако се прегледат могат да удущат в железните си ръце всички пречки на културата“.

Пълната и доброволна мобилизация на хората на физическия и умствен труд у нас във връзка с осъществяването на двегодишния стопански план осъществява съюза между народа и науката, за който мечтаеше този голям предтеча на социализма.

Демократичност при изменението на конституцията. Съгласно чл. 141 от търновската конституция, изменението или преглеждането на конституцията може да стане, само ако царят свика Велико народно събрание за тази цел. Явно е, че ако народът иска

по конституционен път да смени царския институт с републиканска форма на управление, не може да стори това, защото ще орешне решителната съпротива на царя, който преди всичко няма да свика Велико народно събрание.

Такива постановления, разбира се само по себе си, не може да има в новата конституция. И дали затова, г-н Никола Петков в кръга на своята реч изрази „страха си“, че предвиденият в новата конституция ред за нейното изменение е много прост и лесен, и че само за няколко дни тя може да бъде отменена?

Прав ли е г-н Никола Петков и такова ли е истинското положение?

Възниква е, че в новата конституция няма пречки за нейното изменение или допълнение, ако настанат решителни промени в нашия политически и стопански живот, които да налагат това. Но това не е съвсем лесно и то не може да стане против волята на народа. Законопроектът за изменението на конституцията трябва да бъде одобрен с най-малко две трети от всички народни представители и влиза в сила, ако бъде одобрен от повече от половината гласоподаватели при допитването за това. Запомнете: повече от половината „гласоподаватели“, а не от „гласувалите“ само!

Има ли опасност, правата и свободите на гражданите, т. е. на народа, да бъдат застрашени и ограбени от самия народ? И не прави ли само демагогия и с този въпрос г-н Никола Петков? Очевидно, касае се за демагогия.

Г-жи и г-да народни представители! Парламентарната група на Българската работническа социалдемократическа партия ще гласува на първо четене проекто-конституцията. (Ръкоплескания от мнозинството)

Но в заключение аз искам да изкажа няколко мисли, с които ще отговаря на въпроса, защо тя ще го гласува, и да опровергая твърдението, че проектът е устав на Работническата партия — комунистите.

Вземете която щете програма на която щете социалистическа партия, вгледайте се внимателно в програмата на нашата партия и най-сетне прочетете която и да било книга по социализма, и вие ще се убедите, че ние като социалисти винаги сме се борили и сме искали: република — вместо монархия, върховенство на народната воля, правова държава, политическа, стопанска и социална демокрация, права и свободи за гражданите, отделяне на църквата от държавата и въвеждане на граждански брак, самоуправление на административните подразделения на държавата, равенство пред закона за всички граждани без разлика на пол, вяра и народност; науката и изкуството да служат на народа и пр. и пр.

А това са и основните принципи на новата конституция. Ето защо ние, социалдемократите, като я гласуваме, считаме, че гласуваме за осъществяването на собствената ни програма и затова я наричаме наша конституция. Вие чухте ораторите на комунистите, земеделците, зенарите и радикалите и вие не може да не сте останали с убеждението, че и те говореха със същото чувство и съзнание. Те всички считат новата конституция за своя конституция. Особено убедителен беше г-н Геновски, като се позова на статията и изявлението на покойния Александър Стамболийски, който, изразявайки на времето си най-съкровения желания на българското село, също така е искал създаването на конституция, подобна на днешната.

При това положение не е ли смешно да се идентифицира новата конституция с устава на Работническата партия — комунистите? И не се ли налага тук един единствен отговор — новата конституция е органичен устав на Народната република България, в която народът е всичко и стои над всички? (Продължителни ръкоплескания от мнозинството)

Председателствуваш Петър Каменов: Председателството предлага да вдигнем днешното заседание.

Следващото заседание ще бъде във вторник, 10 т. м., със следния дневен ред:

1. Първо четене на проекта за конституция на Народната република България — продължение на разискванията.

Второ четене на законопроектите:

2. За облекчаване земеделските стопани, пострадали от сушата през 1946 г.

3. За отчуждаване на недвижими имоти, необходими за прокарване нов булевард в гр. Пловдив.

Първо четене на законопроектите:

4. За обществен грижи за слепи, глухонemi, морално паднали лица и пр.

5. За намаляване броя на кърчмите и ограничение на пиянството.

6. Одобрение решенията на прощатарната комисия, взети в заседание и на 15 май 1947 г., протокол № 6.

Ония г-да народни представители, които са съгласни с предложението дневен ред, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събраниято приема.

Вдигам заседанието.

(Вдигнато в 18 ч. 30 м.)

Подпредседател: ПЕТЪР КАМЕНОВ

Секретари: { (п) ДИМИТЪР ГЕОРГИЕВ
(п) РАДА НОЕВА

Началник на Стенографското отделение: (п) ТОДОР АНГЕЛИЕВ